

Değişen Mekân ve Dönüşen Komşuluk İlişkileri: Mardin Örneği

Faruk Turgut
Kübra Çamurdaş*

Öz: Bu çalışma, Mardin'in Artuklu ilçesinde yer alan Eski Mardin ve Yenişehir bölgeleri örneğinde, geleneksel ile modern mekânlar arasındaki farklılıkların komşuluk ilişkileri, gündelik yaşam pratikleri ve sosyal etkileşim üzerindeki yansımalarına odaklanmaktadır. Komşuluğun mekânsal bağlamda inşa edilen bir sosyal ilişki formu olduğu varsayımından hareketle, değişen fiziksel çevrenin bu ilişkileri nasıl dönüştürdüğü araştırılmıştır. Çalışmanın temel amacı, Eski Mardin'den Yenişehir'e taşınan bireylerin yeni yerleşim alanlarındaki komşuluk deneyimlerini anlamak ve bu deneyimlerin mekânsal değişimle olan ilişkisini ortaya koymaktır. Eski Mardin'in özgün mimari dokusu, avlu, dam, sokak gibi ortak kullanım alanları ve geleneksel taş konut yapısı, sosyal etkileşimi ve komşuluk ilişkilerinin güçlenmesini sağlarken; Yenişehir'deki modern apartman yaşamının bireyselleşmeye zemin hazırlayarak toplumsal bağların zayıflamasına neden olduğu bulgularına ulaşılmıştır. Nitel araştırma yöntemlerinden fenomenolojik desenle gerçekleştirilen çalışmada, 11 katılımcı ile yapılan derinlemesine görüşmeler Maxqda programı ile analiz edilmiş, bulgular tematik analiz tekniği ile değerlendirilmiştir. Mardin gibi kültürel ve etnik olarak zengin bir kentte gerçekleştirilen bu araştırma, mekânsal dönüşümün yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda toplumsal bir dönüşüm olduğu, komşuluk ilişkilerinin mekânla birlikte yeniden şekillendiği ve mekânın komşuluk ilişkilerinin inşasında kurucu bir rol oynadığını göstermesi bakımından önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Mardin, Komşuluk, Mekân, Kent, Mekân-Komşuluk İlişkisi

Abstract: This study focuses on the reflections of the differences between traditional and modern spaces on neighborhood relations, daily life practices and social interaction in the case of Eski Mardin and Yenişehir districts in Mardin's Artuklu district. Based on the assumption that neighborhood is a form of social relationship constructed in a spatial context, the study investigates how the changing physical environment transforms these relationships. The main purpose of the study is to understand the neighborhood experiences of individuals who moved from Old Mardin to Yenişehir and to reveal the relationship between these experiences and spatial change. While the original architectural texture of Old Mardin, common areas such as courtyards, roofs, streets, and traditional stone housing structure strengthened social interaction and neighborhood relations, it was found that modern apartment life in Yenişehir paved the way for individualization and weakened social ties. In the research, which was conducted with a phenomenological design, one of the qualitative research methods, in-depth interviews with 11 participants were analyzed with the Maxqda program and the findings were evaluated with the thematic analysis technique. This research, conducted in a culturally and ethnically rich city like Mardin, is important in terms of showing that spatial transformation is not only a physical transformation but also a social transformation, that neighborhood relations are reshaped with space, and that space plays a constitutive role in the construction of neighborhood relations.

Keywords: Mardin, Neighborhood, Space, City, Space-Neighborhoodrelationship

* Sorumlu Yazar

@ Dr. Öğr. Üyesi, Samsun Üniversitesi, faruk.turgut@samsun.edu.tr
Doktorant, Samsun Üniversitesi, kubra.camurdas@gmail.com

id <https://orcid.org/0000-0002-1230-818X>
<https://orcid.org/0000-0002-1145-0344>

DOI: 10.12658/M0802
insan & toplum, 2026; 16(3): 36-66.
insanvetoplum.org

Başvuru: 21.04.2025
Revize: 03.06.2025
Kabul: 17.11.2025
Erken Baskı: 30.03.2026

Giriş

Sosyal ilişkilerin inşasında ve sürdürülmesinde mekân oldukça önemli bir olgudur. Mekân, üzerinde bulunan sosyal yaşam için bir kimlik göstergesidir. Konumundan şekline, tasarımına kadar her özelliğiyle kimliği şekillendirmektedir. İnsanın konumu, statüsü, sosyal çevresiyle geliştirdiği ilişkileri bakımından da ipuçları barındırmaktadır. Benzer şekilde mekân, insanın inşa ettiği sosyal ilişkiler tarafından yeniden üretilmektedir. Bu anlamda insan ve mekânı karşılıklı etkileşim ve eş zamanlılıkla ilişkilendirmek mümkündür. Böylece mekân, sosyal yaşamın birbiri içinde yuvalanmış temel öğelerinden birisi olarak var olmaktadır. Fiziksel varlığı ve özellikleri dışında insan, kültür, tarih, hafıza gibi yaşanmışlığa işaret eden sosyal unsurlarla değer ve anlam kazanmaktadır. Bu bağlamda sosyal yaşamın anlaşılmasında ve çözümlenmesinde gündelik mekânın ve insanın birbirinden bağımsız ele alınması mümkün görünmemektedir.

Mekân, sosyal dünyanın bütün katmanlarında olduğu gibi insanın gündelik yaşam pratiklerinde ve diğer insanlarla kurduğu sosyal ilişkilerinde kurucu ve dönüştürücü etkiye sahiptir. Tarih ve değer yüklü olan mekân, insanların davranış örüntülerinde belirleyici olmaktadır. Bu gerçekten yola çıkarak çalışma, Mardin’de yaşanan mekâna bağlı sosyal dönüşümün gündelik yaşamın ayrılmaz bir parçasını oluşturan komşuluk ilişkileri üzerindeki etkisini anlamayı amaçlamaktadır. Literatürde gündelik yaşam, mekân ve komşuluk ilişkileri üzerine çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. Fakat sahip olduğu mimari, kültürel, tarihsel ve sosyal dinamikleriyle kendine özgü bir gerçeklik sunan Mardin özelinde mekânsal dönüşüm ve komşuluk arasındaki ilişkiye odaklanan özgün bir çalışmaya rastlanmamıştır. Mardin’in merkez ilçesi Artuklu’da mekânsal olarak iki ayrı bölge bulunmaktadır. İlki Mardin denildiğinde genel olarak tasavvur edilen, yerel halk arasında Eski Mardin veya Yukarı Mardin olarak adlandırılan bölgedir. Diğeri ise görece yeni bir tarihe ve modern yapılanmaya sahip Yenişehir veya Yeni Mardin’dir. İki bölge arasındaki belirgin mekânsal farklılıklar komşuluk ilişkilerinde dönüştürücü etkiye sahiptir. Söz konusu özgün özellikler, Mardin’deki komşuluk ilişkilerinin kendi sosyal koşulları içerisinde çalışılmasını gerekli kılmaktadır.

Çalışmada Eski Mardin’den Yenişehir’e taşınan insanların yeni yerleşim alanlarında tecrübe ettiği komşuluk ilişkilerine odaklanılmıştır. Böylelikle birbirleriyle kültürel, sosyal, tarihsel benzerliklere sahip insanların taşındıkları yeni ve farklı mekânda komşuluk ilişkilerinin tesis edilmesi ve sürdürülmesi süreci anlamlandırılmaya çalışılmıştır. Mekân olgusu merkeze alınarak güven, gündelik rutinler ile dini, etnik, dilsel farklılıklar ve benzerlikler gibi unsurların komşuluk ilişkilerinin inşa edilmesindeki belirleyiciliği analiz edilmeye çalışılmıştır. Nitel araştırma yöntemlerinden fenomenolojik desenin kullanıldığı bu çalışmada, görüşmeciler

farklı dini ve etnik gruplara mensup bireyler arasından seçilmiştir. Böylelikle şehrin kültürel çeşitliliği üzerine inşa edilmiş Mardin'in sosyal gerçekliğinin kapsamlı bir şekilde tespit edilebilmesi amaçlanmıştır.

Gündelik Yaşam, Mekân ve Komşuluk

Gündelik yaşam insanın sosyal çevresiyle kurduğu sürekli ve dinamik etkileşimlerin bir yansımasıdır. Sosyal bir varlık olarak insan, sosyal yaşam içerisinde edindiği alışkanlıklar, ritüeller ve semboller aracılığıyla kendini ifade etmekte ve anlam dünyasını şekillendirmektedir. Gündelik yaşam içerisinde toplumsal normlar ve kültürel değerler insanın düşüncelerini ve davranışlarını yönlendirirken, insan da bu yapıların içinde öznel yaşam deneyimleriyle kendi benliğini, kimliğini inşa etmektedir. Bu hâliyle gündelik yaşam gerçekliği, başkalarıyla paylaşılan özneler arası bir dünya olarak kendini sunmaktadır (Berger ve Luckmann, 2008). Böylelikle gündelik yaşamda insan bir taraftan kendisini var ederken diğer taraftan dâhil olduğu sosyal gerçekliği yeniden üretmektedir.

İnsanı sürekli bir şekilde kuşatan ve toplumsal yaşam içerisinde kendiliğinden oluşan doğal bir süreç olması nedeniyle gündelik yaşam, sosyolojik bir boyut olarak çoğu kere dikkatlerden kaçmaktadır. Öncelikle insanların günlük yaşamlarında inşa ettiği bu sıradan ilişkiler, varlığın ontolojik iki temel boyutu olan zaman ve mekân üzerinde var olmaktadır. Yaşanılan zamanın ve mekânın izlerini taşımakla birlikte gündelik yaşam, diğer insanlarla paylaşılan ortak kültürün, ahlaki değerlerin ve dini, ekonomik koşulların bir yansıması olarak ortaya çıkmaktadır. Bu sebeple gündelik yaşamda insanların eylemlerinin, ilişki örüntülerinin, tutumlarının anlaşılması toplumsal yapının ve toplumdaki dönüşümlerin izini sürmek için kullanılabilecek en elverişli araçlar arasındadır. Bu yolla günlük yaşam kalıpları, yaşama desenleri, zihniyet yapıları, dünya algıları, hayat tasavvurları ve bu sınırlarda gerçekleşen altüst oluşlar ya da sıradan farklılaşmalar açıkça izlenebilmektedir (Koyuncu, 2013).

Gündelik yaşam içerisinde insan, öteki insanlarla inşa ettiği farklı boyutlardaki ilişki ağlarıyla kuşatılmaktadır. Aile, akrabalık, komşuluk, iş ve okul çevresi gibi pek çok sosyal ilişki örüntülerinin bir öznesi olarak toplumsal yaşamda kendisine yer bulmaktadır. Söz konusu ilişki örüntüleri incelendiği takdirde hemen hepsinin sosyal yönlerinin yanı sıra mekânsal bir bağlama işaret ettiği görülmektedir. Fakat diğer ilişkilerin temelinde farklı ortaklıklar bulunmasına karşın komşuluğun temelinde mekân yer almaktadır. Örneğin, iş çevresi ile kurulan ilişkilerin merkezinde aynı işte bulunmanın oluşturduğu bir yakınlık, bir aradalık ve paylaşım söz konusu iken komşuluğun temelinde doğrudan mekânsal yakınlık bulunmaktadır. Alver'in ifadesiyle mekânsal yakınlığın bir ifadesidir komşuluk. Evlerin birbirlerine dayanması, evlerin

havasının birbirini etkilemesi gibi bir yakınlığın karşılığıdır. Söz konusu yakınlık toplumsal ve insani ilişkileri belirlemekte; mekânsal yakınlık toplumsal yakınlığı da doğurmaktadır (2013). Bu yakınlık içerisinde kendine has sosyal ilişkilerin inşa edildiği ve sürdürüldüğü bir toplumsal alandır komşuluk. Karşılıklı ilişkiler, ortak değerler, tutumlar, alışkanlıklar, ritüeller, yardımlaşma, dayanışma, zihniyet, topluluk duygusu ve güven gibi daha pek çok sosyolojik-psikolojik boyut komşuluğun işleyişine dâhil olmaktadır (Aydemir, 2014).

Komşuluk ilişkilerinin kurulması, işleyişi ve sürdürülmesi, çok boyutlu toplumsal dinamiklerin etkileşimiyle şekillenmektedir. Bu dinamikler arasında en belirleyici rol oynayan unsurlardan birisi mekândır. Mekânın sosyolojik analizine yön veren Lefebvre (2014), mekânın sadece coğrafi bir “yer” olmadığını, verili bir gerçeklik olmaktan ziyade üretim ilişkileri, iktidar yapıları ve insanların gündelik yaşam pratikleri vasıtasıyla toplumsal olarak üretildiğini belirtmektedir. Mekân soyutlanmış bir nesneye değil, ilişkiler bütününe karşılık gelmektedir. Toplumsal yaşamın bir ürünü olan mekân, etki ya da tepki yoluyla bizzat toplumun üretimine ve yeniden üretimine müdahale etmekte, diyalektikleşmektedir. Lefebvre (2014), mekânın toplumsal üretimini “üçlü diyalektik” bir modelle açıklamaktadır. Buna göre mekân, mekânsal pratik (algılanan), mekân temsilleri (tasarlanan) ve temsil mekânları (yaşanan) olmak üzere üç temel boyutun karşılıklı etkileşimiyle ortaya çıkmaktadır. Mekânsal pratik, bireylerin gündelik yaşamlarında mekânın fiziki olarak algılanmasını, deneyimlenmesini içeren somut boyuttur. Mekân temsilleri, devlet, planlamacılar veya mimarlar gibi aktörler tarafından rasyonellik, denetim gibi işlevselliği göz önünde bulundurarak planlar ve projeler üzerinde tasarlanan, bilginin hâkim olduğu soyut boyuttur. Temsil mekânları ise mekânda oturanların, mekânı kullananların benliklerinde, anlam dünyasında, hafızasında yer eden boyutudur. İmgelemen ve sembolizmin nüfuz ettiği bu mekânların kökeni yaşanmışlıklar ve tarihtir. Mekân birbirinden bağımsız olmayan bu üç boyutun etkileşiminin ve diyalektik ilişkisinin bir ürünü olarak ortaya çıkmaktadır.

Mekânın diyalektik üretiminden hareketle, komşuluk ilişkilerini mekânın toplumsal üretim sürecinin hem sonucu hem de üreten bir dinamik olarak değerlendirmek mümkündür. Çünkü komşuluk sadece sosyal ilişki formu değil, aynı zamanda mekânsal olarak inşa edilen bir gerçekliktir. Komşular arasındaki etkileşim, fiziki olarak ortak veya yakın alanların somut biçimde kullanılmasıyla, deneyimlenmesiyle algılanan mekânın sınırlarına girmektedir. Evler ve evlerin bulunduğu sokaklar, mahalleler komşuluk ilişkilerinin üretilmesine ve yeniden üretilmesine zemin sunmaktadır. Evlerin birbirlerine göre konumlanışının yanı sıra bilhassa parklar, bahçeler, sokaklar, meydanlar, evlerin avluları gibi insanların ortak kullanım alanları ilişkilerin kurulmasında ve güçlenmesinde öneme sahiptir.

Mekânın bu tarz şekillenmesi insanların birbirlerini görmesini, yüz yüze gelmesini, aşinalık kazanmasını, tanımasını ve hayatı paylaşmasını mümkün kılmaktadır. Dahası komşuluk ilişkilerinde ortak deneyimler ve paylaşımlar yoluyla üretilen anlam dünyası, yaşanan mekânın dokusunu şekillendirmektedir. Bu hâliyle mekân, üzerinde yaşayan insanlar için tarihsel ve kültürel bir hafıza unsuru olmaktadır. Yaşanan mekânın dokusunda inşa edilen aidiyet, sembolik anlamlar ve güven duygusu komşuluğu mümkün ve sürdürülebilir kılmaktadır. Bu olgular arasında belirleyici bir öneme sahip olan güven duygusu, diğerlerinden önce geldiği için özellikle ele alınması gereken bir unsurdur. Esasen güven duygusu komşular arasındaki ilişkilerin, paylaşımların ve tecrübelerin sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Güven duygusu her türlü sosyal ilişkinin devamlılığını mümkün kılan temellerden birisi olmasına karşın komşuluk ilişkilerinde daha fazla ön plana çıkmaktadır. Yapılan araştırmalar da güvenin önemini ortaya koymaktadır. Koyuncu'nun aktardığı üzere, pek çok araştırmada komşulardan beklenen en önemli insani değerin güven olduğu görülmektedir. Güven duygusunun tesis edilmediği ortamda mekânların yakın veya bitişik olması komşuluk adına bir anlam ifade etmemektedir (2013). Komşular arasında tesis edilen güven duygusu samimiyeti, muhabbeti, paylaşımı, dayanışmayı pekiştirmektedir. Böylelikle komşuluk din, dil, ekonomi, etnisite, kültür eksenli farklılıklardan müteşekkil kent ortamında toplumsal uyumun belirginleştiği bir alan olmaktadır. Bu ilişkiler içerisinde yalnızca hoşgörüyü değil, karşılıklı tanıma yoluyla da farklılıkların bir araya gelmesini, ön yargıların aşılmasını ve toplumsal bağların güçlenmesini sağlamaktadır. Güvene dayalı komşuluk insanlar arasında aidiyet duygusu, sosyal kontrol, sağlıklı iletişim, huzur ve güvenliğin oluşturulmasına destek olmaktadır.

Her toplumsal olgu gibi komşuluk da zaman içerisinde dönüşüm geçirmektedir. Modernite ile kuşatılan sosyal yaşam içerisinde, kentsel planlamadan evlerin tasarımına kadar mekân biçimleri değişmektedir. Apartmanlaşma yeni yaşamın gereksinimlerine cevap veren, modernliğin göstergesi ve ideal yaşam alanı olarak yaygınlaşmaktadır. Planlamacılar tarafından mahalle yerleşim düzenlerinin kurgulanması ya da apartman yapılarının kat planları gibi tasarımlar, komşuluk ilişkilerini doğrudan etkileyen ve Lefebvre'nin (2014) analizinde yer alan, tasarlanan mekânın bir yansımasıdır. Ekonomi, teknoloji ve siyasetin belirleyiciliğiyle planlı ve rasyonel bir yaşamın temel unsuru olan apartmanlaşma sonucu özne olarak insan mekânın inşası sürecinden izole edilmiştir. Modern şehirler mekânı kurgularken gündelik hayatı en basit ifadesine indirgemiş, aynı zamanda onu güçlü biçimde yapılandırmıştır. Gündelik hayat derinliğini kaybetmiştir. Konutlar genellikle iyi inşa edilmiş "ikamet makineleri" olarak tasarlanmıştır (Lefebvre, 2010). Cansever'in belirttiği gibi, artık hiçbir ailenin ev yaparken komşusu ve çevresi ile iyi münasebetler tesis etmek için niyet ve çaba gösterme imkânı kalmamıştır. Ailenin ve mahallenin yerel gerçeklerinden habersiz

ortaya konan yeni konutlar, herhangi bir kültür temelinden ve sosyal dayanışma şuurundan yoksun biçimde üretilmektedir (1994). Bu hâliyle apartmanlar kentlerde kapitalizm, iş yaşamı, tüketim, eğitim gibi toplumsal faktörlerin de etkisiyle toplumsal ilişkilerdeki dönüşümün zemini olmaktadır.

Kent yaşamına dâhil olan site ve apartmanlar bireyselleşme ve yabancılaşma sonucu mekânsal yakınlığa rağmen sosyal ilişkilerde mesafeyi artırmakta; yan yana yaşayan, mekânsal açıdan yakın ancak birbirinden yalıtılmış kişilerin bulunduğu “komşusuz mahalle”leri meydana getirmektedir. Ortak sosyal zeminin olmaması, insanlar arasındaki karşılıklı sorumluluğu azaltmakta ve böylece bireyi kuşatan çevre ne kadar genişlerse, bireyin varlık ve eylemlerindeki bireysellik de o kadar artmaktadır (Furedi, 2001). Yoğun, hızlı, mesafeli bir yaşam arz eden kent ortamında komşuluk ilişkileri de yeniden kurgulanmakta ve çözülme kaçınılmaz olmaktadır. Kentlerde modern yaşam koşullarının bireyler ve toplum üzerindeki etkisi komşuluk ilişkilerinin aleyhine olacak şekilde genişlemektedir. Fakat bunun komşuluğun ortadan kalktığı şeklinde yorumlanması, gerçeklikle bağdaşmamaktadır. Bu noktada, insanların mekânı kullanma deneyimlerinde geliştirdikleri “taktik”ler dikkat çekmektedir. İnsanlar kendilerine dayatılan, planlayıcılar tarafından tasarlanan ve denetim altındaki mekân düzenlemelerine karşı, gündelik hayat içerisinde geliştirdikleri yaratıcı ve çoğu kere görünmez stratejiler ile kurulu düzeni esnetmekte, kendine uyarlamakta ve dönüştürmektedirler (de Certeau, Giard ve Mayol, 2009). Çünkü ötekilerle ilişki kurma, paylaşımda bulunma gibi insana özgü hasletler insanın varlığının ve tesis ettiği sosyalliklerin sürekli biçimde yeniden üretilmekte olan toplumsal yaşama uyarlanmasını mümkün kılmaktadır. Böylece diğer sosyal ilişkiler gibi komşuluk da yok olmamakta aksine mevcut toplumsal koşullara eklenilerek varlığını muhafaza etmektedir.

Yöntem

Mardin yüzyıllar boyunca farklı din ve etnik kökenlere mensup insanların birlikte yaşadığı bir şehir olarak öne çıkmaktadır. Kendine özgü kültürel dokusuyla diğer kentlerden ayrıran Mardin’de, bugün hâlen pek çok farklı dinsel ve etnik grup bir arada yaşamaktadır. Mardin demografik ve kültürel olarak farklı mezhepleri ile Müslümanlar ve Hristiyanlar, Yahudiler, Yezidiler ve Şemsilerin yer aldığı çeşitli dini gruplardan; etnik köken itibarıyla Araplar, Kürtler, Türkler, Süryaniler, Ermeni ve Keldanilerden oluşmaktadır (Sarı, 2010).

Çalışmaya konu olan Artuklu köklü bir tarihsel geçmişe sahip olmasına rağmen 2012 yılında Mardin merkez ilçesinin kaldırılmasıyla ilçe statüsüne erişmiştir. Merkez ilçe olan Artuklu, bugün iki farklı mekân olarak adlandırılan Eski Mardin

ve Yenişehir'i kapsamaktadır. Yenişehir özellikle 1980 sonrası yaşanan gelişmelerin bir sonucu olarak inşa edilen yerleşim alanıdır. Eski Mardin'in 1979'da sit alanı ilan edilmesiyle başlayan göç hareketleriyle yapılaşma başlamıştır. 1990'lı yıllarda başlayan apartmanlaşmanın 2000'li yıllarda artmasıyla birlikte yeni bir kentleşme süreci ortaya çıkmıştır. 2009 yılından sonra başlayan yeni bir kentsel dönüşüm projesi (Küçük, 2013) Yenişehir'e göçü artırmıştır. Yenişehir'e yönelen göç hareketlerinin farklı sosyal gerekçeleri de bulunmaktadır. Sunduğu modern kentsel imkânlar, insanların bu bölgeyi tercih etmesini sağlamıştır. Bir diğer gerekçe ise Eski Mardin'in bir turizm mekânına dönüşmesidir. Eski evlerin otellere, kafelere ve turistik amaçlı dükkanlara dönüşmesi insanların bölgeden ayrılmasında etkili olmuştur. Günümüzde devam eden göç hareketleriyle Yenişehir'de nüfus yapısı Araplar, Kürtler ve Süryanilerden oluşmaktadır. Eski Mardin'den göç eden bu grupların yanı sıra bölgede Mardin dışından çeşitli amaçlarla gelip yerleşen Türk nüfus da bulunmaktadır. Dini ve etnik kimliklerin iç içe geçtiği bölgede farklı diller bir arada kullanılmaktadır. Halk arasında Türkçe, Kürtçe, Arapça ve Süryanice dilleri konuşulmakla birlikte tarihsel, kültürel ve sosyal bağlar sonucu genel itibarıyla insanlar bu dillerden bir kaçına hâkimdir.

Artuklu Yenişehir'deki komşuluk ilişkilerini konu edinen bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden fenomenolojik desen kullanılmıştır. Nitel araştırma, sosyal veya beşeri bir probleme birey ya da grupların atfettiği anlamları keşfetmeye ve anlamaya yönelik bir yaklaşımdır (Creswell, 2017). Fenomenolojik desenin temel karakteristik özelliği ise yaşanmış deneyimi anlamlandırmaya çalışmasıdır. Dolayısıyla fenomenolojik araştırmalarda araştırılacak fenomene vurgu yapılarak katılımcıların bu olguya ilişkin algıları ve bakış açıları, bu fenomeni nasıl anlamlandırdıkları, fenomeni nasıl deneyimledikleri ve bu deneyimleri nasıl betimledikleri üzerinde durulmaktadır (Tekindal ve Uğuz Arsu, 2020). Veri toplama aracı olarak derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır. Bu teknikte anlama odaklanmak esastır ve görünenin ötesine geçmek hedeflenmektedir (Erdoğan & Semerci, 2021). Çalışmada kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme formunda yapılandırılmış demografik ve asıl soru grubu yer almıştır. Sorular açık uçlu olarak hazırlanmıştır. Görüşmeler Eski Mardin'den göç eden insanların Yenişehir'de yoğun olarak yaşadıkları Ravza ve 13 Mart mahallelerinde gerçekleştirilmiştir.

Örneklem seçiminde amaçlı ve kartopu örneklem teknikleri kullanılmıştır. Fenomenolojik araştırmada bütün katılımcıların çalışılan fenomene yönelik deneyimlere sahip kişileri temsil eden bireylerden oluşması gerektiğinden dolayı amaçlı örneklem kullanılmıştır (Creswell, 2013). Ayrıca amaçlı örnekleme ulaşılmasını kolaylaştırması için kartopu örneklem tercih edilmiştir. Araştırmanın örneklemi, Eski Mardin taş evlerinden Yenişehir apartmanlarına geçen 30-70 yaş arası 5 kadın ve 6 erkek olmak üzere toplam 11 kişiden oluşmaktadır. Örneklemen büyüklüğünün

şekillendirilmesinde görüşmelerde benzer ifadelerin tekrar etmesi ve elde edilen bulguların doyum noktasına ulaşılması durumu göz önünde tutulmuştur. Örneklemi oluşturan kişilerden 9'u Müslüman, 2'si Hristiyan, 6'sı Arap, 3'ü Kürt, 2'si Süryani'dir. Örneklemenin belirlenmesinde bazı sınırlılıklar etkili olmuştur. Araştırma, Eski Mardin'den Yenişehir'e taşınan insanların deneyimlerine odaklandığından Yenişehir'de bulunan Türk nüfus örneklem grubuna dâhil edilmemiştir. Ayrıca Süryani kadınlarla görüşme yapılamamıştır. Bunun nedeni Yenişehir'e taşınan Süryanilerin diğer gruplara göre oldukça az olmasıdır. Araştırma sürecinde öncelikle iki pilot görüşme yapılmış; ardından araştırma soruları gerekli düzenlemelere tabi tutulmuştur.

Araştırma esnasında görüşmeler genel itibarıyla Türkçe gerçekleştirilmiştir. 11 görüşmeciden 9'unun Türkçe, Arapça ve Kürtçeyi; 2'sinin ise Türkçe ve Arapçayı bildiğini belirtmek gerekmektedir. Dikkat çekici husus etnik farklılıklara rağmen 11 görüşmecinin de Arapça biliyor olmalarıdır. Bazı kısımlarda görüşmeciler (K1-K2-K5-E1-E2-E3-E4) kendilerini daha iyi ifade ettiklerinden dolayı Arapça ifadeler de kullanmışlardır. Araştırmacıların birinin Arapçaya hâkim olmasından dolayı bu durum bir zorluğa yol açmamıştır. Aksine araştırmacının Arapça bilgisinin olması görüşmeciler ile kurulan iletişimin daha sağlıklı geçmesine katkı sağlamıştır.

Bu çalışmanın temel araştırma problemi, Mardin'in Artuklu ilçesinde bulunan Eski Mardin ve Yenişehir bölgeleri arasındaki mekânsal farklılığın, komşuluk ilişkileri üzerindeki etkilerini incelemektir. Geleneksel dokusunu büyük oranda muhafaza eden Eski Mardin'den, modern mimari anlayışıyla şekillenmiş Yenişehir'e göç eden bireylerin, yeni mekânda komşuluk ilişkilerinde meydana gelen dönüşüm incelenmeye değer sosyolojik bir olgudur. Bu incelemeyle mekânın yalnızca fiziksel değil, toplumsal bir üretim olduğu ve aynı zamanda toplumsal ilişkilerin inşasında da önemli bir belirleyici olduğu temelinden hareketle kentleşme, komşuluk ilişkileri ve gündelik yaşam pratikleri arasındaki etkileşimin de çözülmesi hedeflenmektedir. Çalışmanın saha araştırması Eylül-Ekim 2024 döneminde tamamlanmıştır. Görüşmeler katılımcıların rızaları ile ses kaydı alınarak gerçekleştirilmiştir. Veriler bilgisayar ortamına aktararak deşifre edilmiştir. Bulgular literatür taraması, yapılan gözlemler ve sorular hazırlanırken belirlenmiş olan temalar ve kodlarla karşılaştırılarak yeniden gözden geçirilmiştir. Araştırma verileri Maxqda Analytics Pro 2024 programı ile analiz edilmiştir. Görüşmeler programda işlenerek tematik veri analiz tekniği ile çözümlenmiştir. Böylece kodlama oluşturma sürecinde hem tümevarımsal hem de tümdengelimsel olan hibrit yaklaşım kullanılmıştır. Veriler önce kodlanmış, ortak temalar çıkarılmış (örneğin; güven, mahremiyet, gündelik rutinler, mekânsal yapı), ardından kodlar ve temalar görüşme soruları ve literatürle karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Tematik analiz ile verilere aşinalık kazanma adına veriler defalarca incelenmiş, gözlemler not alınmış, görüşme metinlerinde tekrar eden

sözcükler ve deneyimler taranmıştır. Her anlamlı veri, bir veya birden fazla açık kod olarak işaretlenmiştir. Kodlar, anlamlı gruplar hâlinde birleştirilmiş üst temaları oluşturmuştur. Temalar aynı zamanda araştırmanın alt soruları ile örtüşecek biçimde yapılandırılmıştır. Analiz sırasında yorumlayıcı yaklaşım benimsenmiş, yalnızca ne söylendiği değil, neden ve nasıl söylendiği üzerine de değerlendirme yapılmıştır.

Çalışma için Samsun Üniversitesi 13.09.2024 tarihli ve sayılı toplantıda alınan 2024-72 sayılı karar ile onay alınmıştır. Bilimsel etik ilkeleri gereğince katılımcıların kimlikleri gizli tutulmuştur. Katılımcılardan kadın olanlar K, erkek olanlar E şeklinde sayılarla birlikte kodlanmıştır:

Tablo 1

Katılımcılar Listesi

Görüşmeciler	Yaş	Din	Etnisite	Dil
K1	57	Müslüman	Arap	Arapça, Kürtçe, Türkçe
K2	39	Müslüman	Arap	Arapça, Türkçe
K3	49	Müslüman	Kürt	Arapça, Kürtçe, Türkçe
K4	62	Müslüman	Kürt	Arapça, Kürtçe, Türkçe
K5	48	Müslüman	Arap	Arapça, Kürtçe, Türkçe
E1	45	Müslüman	Kürt	Arapça, Kürtçe, Türkçe
E2	70	Müslüman	Arap	Arapça, Kürtçe, Türkçe
E3	54	Süryani	Süryani	Arapça, Kürtçe, Türkçe
E4	56	Süryani	Süryani	Arapça, Kürtçe, Türkçe
E5	34	Müslüman	Arap	Arapça, Türkçe
E6	54	Müslüman	Arap	Arapça, Kürtçe, Türkçe

Bulgular ve Tartışma

Komşuluk İlişkilerinin Kurulmasında ve Sürdürülmesinde Mekânın Önemi

Türkiye'nin güneydoğusunda bulunan Mardin, Mezopotamya'nın kuzeyinde yüksek bir plato üzerinde yer alır. Şehirde ovayı gören kale, eski yerleşim alanıyken kale altı sonradan asıl şehir olarak konumlanmıştır. Günümüzde Eski Mardin olarak bilinen bu bölgede evler taştan yapılmış, güneş görmesi, ısı, güvenlik ve mahremiyet göz önüne alınarak inşa edilmiştir. Evler 2,5-3 km genişliğinde eğimli bir arazide inşa edildiğinden evlerin katları çeşitli seviyelerde olmuştur. Evlerin arasındaki mesafe yakın, sokakları

dar, rampalı veya merdivenlidir (Alioğlu, 1989; Bekleyen ve diğerleri, 2015). Bu sokakların boyutları dönemin ulaşım araçları olan binek hayvanlarının ölçüleri gözetilerek yapılırken gölge alanların artırılması da hesaplanmıştır. Günümüzde ise hâlen bölge içerisinde taşıma işini bu sokaklarda sırt hamalları yapmakta, çöpler de arabalar giremediği için eşekler ile toplatılmaktadır (Özbek, 2004). Geçmişin koşullarına göre inşa edilmiş bu sokakların darlığı ve ulaşımın yeni koşullarda zorlaşması bugün bölgede yaşayan insanlar için önemli bir gündem oluşturmaktadır.

Mimari özelliklerini günümüzde büyük ölçüde muhafaza eden Eski Mardin evleri, geleneksel yaşamın bir göstergesi olarak varlığını sürdürmektedir. Kurulduğu arazinin eğimli yapısına uygun olarak evler birbirlerinin görüş alanını kapatmayacak şekilde yerleştirilmiştir. Evlerin konumlanış biçimi coğrafyanın gerekliliği olmakla birlikte, bölgede yaşayan insanların sosyal etkileşimlerinin sağlanmasında da işlevsellik göstermektedir. Mardin evleri coğrafi faktörler ve sosyal yaşamın etkisiyle kendine özgün bir biçim oluşturmalarının yanında geleneksel Türk ev mimarisinden izler taşımaktadır. Eski Mardin evleri avlu, teras, dam gibi üstü açık mekânlar; eyvan ve revak gibi yarı açık mekânlar; odaların oluşturduğu kapalı alanların birleşiminden müteşekkildir. Kapalı mekân olan odaların sayısı ve büyüklüğü ev sahibinin statüsüne, aile nüfusunun büyüklüğüne göre değişmektedir (Bekleyen ve diğerleri, 2015). Yarı açık mekânlar olan eyvan ve revaklar ise gün içerisinde serin ve gölgeli alanlar yaratmak için tasarlanmıştır. Kapalı mekânlar arasında bir geçiş ve odalara dağılım mekânı olarak kullanılmaktadır (Manioğlu, 2007). Çalışmanın konusu açısından, evlerin merkezi olan açık ve yarı açık mekânlar üzerinde önemle durulması gerekmektedir. Teras ve damlar evlerin üst katında bulunmaktadır. Avlular ise genellikle evlerin giriş katında yer almaktadır. Çoğu zaman mutfak ve kiler gibi bölümlerin yer aldığı avlular gün içerisinde yemek hazırlanması ve yenilmesi, temizlik işlerinin yapılması, misafir ağırlanması, sohbet edilmesi gibi gündelik rutinlerinin yanı sıra düğün ve cenaze gibi merasimlerin yapıldığı alanlardır. Bu hâliyle avlular bölgede ev sakinlerinin zamanının çoğunu geçirdiği, mekânın gündelik yaşantılarla üretildiği en işlevsel bölümleridir. Mekânın toplumsal üretimini açıklayan Lefebvre'in üçlü diyalektiği açısından ele alındığında Eski Mardin, tarihsel dokusuyla, taş yapılardan oluşan dar sokakları, avlulu evleri, çok katmanlı dinsel ve etnik toplulukların iç içe yaşadığı yapısıyla hem mekânsal pratiğin (algılanan mekân) hem de temsil mekânlarının (yaşanan mekân) güçlü biçimde iç içe geçtiği bir örüntü oluşturmaktadır. Aynı bağlamda avlular, verili ve durağan yapılar değil, bireylerin gündelik yaşam faaliyetleriyle, etkileşimleriyle ve ritüelleriyle sürekli yeniden üretilen, yaşanan mekânlardır. Yüksek taş duvarlar ile sokaktan ayrılan avlular bu yönüyle insanlar için mahrem bir alan oluştururken, diğer yönüyle dış dünyayla, komşularla ilişkinin doğrudan kurulmasına imkân tanımaktadır (Alioğlu, 1989). İnsanların birbirlerini görmelerini, haberdar olmalarını

sağlamaktadır. Bölgenin eğimli yapısı ve evlerin birbirlerine göre konumlanması, avlularda yer alan insanların yakınlığını artırmakta ve komşuluk ilişkilerinin doğal ve sürekli bir temas üzerinden kurulmasına olanak sunmaktadır. Böylece paylaşımlı ve ortak mekânlar olarak kullanıldığında avlular komşuluk ilişkilerinin kurulmasının, gündelik yaşamın paylaşılmasının önemli bir aracıdır.

Avlular aynı zamanda kadınların sosyal hayatının ayrılmaz bir parçası olarak sosyal etkileşimin sürdüğü, kadınlar arasında güçlü bir yardımlaşmanın ve paylaşımın bulunduğu, aileleri kendi içinde ve komşularla bir araya getiren ve ortak kültürlerle güçlü bağlar inşa eden mekânlar olarak nitelendirilebilir. Günlük yaşamın birçok aktivitesini birlikte gerçekleştiren kadınlar, avlularda birbirlerini çaya, kahveye, yemek veya tandır ekmeği yapmaya davet ederek günlük sohbetler etmektedir. Mutfakları avluda bulunan komşular özellikle akşama doğru yemek yaparken birbirleriyle iletişime geçmektedir. Yemeklerin yapımında, pişmesini bekleme ve mutfak işlerinin yapıldığı sıralarda birbirlerine yardımcı olmakta ve yemeklerini paylaşmaktadırlar. Yenişehir’de apartman dairelerine taşınanlar ise avluların bu işlevsel yönüne işaret ederek ortak alanların daha kısıtlı olması, ev içlerinin daha kapalı bir yapıya sahip olması ve insanların birbirine tesadüf etme olasılığının daha az olması sebeplerini ve komşuluğun önemini açıkça belirtmişlerdir. Özellikle uzunca bir dönem Yenişehir’de yaşadıktan sonra Eski Mardin’e geri dönen görüşmeci (E2), iki bölgedeki komşuluk ilişkilerinin farklılığını açıkça ortaya koymaktadır:

Bana komşuluk akrabadan daha yakındır. Çünkü hep beraberiz. Soğuk havada yan yanayız, sıcak havada yan yanayız. Yani bir dert olduğu zaman yan yanayız. Benim akrabam Ankara’da kalıyor. Benim nasıl akrabamdır? Benim günlük prosedürümde yerini almadığı zaman benim neyim, hiçbir şeyim değil. Günlük hayatta burada komşularla görüşüyoruz. Birbirimize gidip gelmeler daha fazladır. Yani Yenişehir’de bana göre kendini hapse kilitliyorsun (E2).

Dışarıda bir görsen konuşursun iki kelime, vaktin geçiyor. Burada öyle bir imkânın da yok. Dama çıkıyordu benim kapım, merdivenim vardı. Merdivenin başında oturdum. Giden geleni izliyordum. Karşımızda (komşum) oturuyordu. Hep çay yapıp içiyorduk beraber. Sokağımız avlumuzdu. Burada yok mesela. Çoğu insanı tanımıyorum. Yeni yeni tanıyoruz. Sekiz yıl oldu. Kimseye gidip gelmiyoruz, yeni tanıyorum onlarla. Nerede oturuyorsunuz. Sormaya çalışıyorsun. Çoğunluk da böyledir (K2).

Görüşmecilerin ifadelerinden görülebileceği üzere, Eski Mardin’de eve giriş çıkışlarda mahalledeki tanıdıklar, avludaki akraba ve komşulara denk gelinmesi olağan bir durumdur. Aydın’ın ifadesiyle komşuluk bu anlamda mekânsal bir akrabalığı ifade etmektedir ve kan bağına ihtiyaç olmadan güçlü bir ilişki kurulması öngörülmektedir (Aydın, 2013). Komşuluk aile ve akrabalıktan sonra kurulan en önemli sosyal ilişkidir. Yüz yüze ilişki kurmak ve iletişim hâlinde olmak komşuluğun güçlenmesini

sağlamaktadır. Eski Mardin’de ev ve sokakların yapılanması bu ilişkiyi zorunlu kılmaktadır.¹ Görüşmecilerin tümü önceden Eski Mardin’de oturduklarında avluya, sokağa çıktıkları an komşularıyla bir araya geldiklerini ve vakit geçirdiklerini; evlerin kapılarının genelde açık bırakıldığını, gelenlerin avludan içeriye seslenebildiklerini belirtmişlerdir. Apartmanlarda evlerin kapalı yapısı bu anlamda çok eleştirilmektedir. Pek çok kentleşme deneyimine benzer şekilde, Yenişehir modern kent ölçütleriyle inşa edilirken yerel kimliği, tarihi, kültürü, gündelik hayatı yansıtan Eski Mardin’den önemli ölçüde farklılaşmıştır. Yenişehir, dikey inşaatın etkin ve değer kazandığı bir blok bölge hâline getirilmiştir (Uyanık, 2024). Yenişehir, modern şehircilik anlayışıyla planlanan, çoğunlukla dikey mimariyle şekillenen, apartman blokları ve geniş yollarla örülü bir yerleşim modelidir. Bu düzenleme, Lefebvre’in ifadesiyle, tasarlanan mekânın (mekân temsilleri) ağırlık kazandığı bir alanı temsil etmektedir. Yeni yerleşim alanlarında mekân, daha çok modern planlamanın işlevsellik, ulaşılabilirlik ve düzen temelli rasyonel ilkeleriyle şekillendirilmiştir. Ancak bu tasarım anlayışı, bireyler arası gündelik etkileşimin doğal biçimlerini sınırlayarak, komşuluk ilişkilerinin zayıflamasına neden olmaktadır. Örneğin, kapalı apartman girişleri, her hanenin kendi içine kapandığı yapılar ve mekânsal anonimlik, bireylerin birbirine temasını sınırlamaktadır. Katılımcıların insanları kendi içine kapatan ve yalnızlaştıran Yenişehir’deki yapılaşmaya dair deneyimleri ve ifadeleri, Papalığı’nin (Scheurmann, 2014) modern barınaklar için kullandığı “kutulardan oluşan taş sandıklar” benzetmesini hatırlatmaktadır. Yenişehir’de, bölgenin kültürünü yansıtan avlu, sokak ve dam gibi paylaşımlı ortak alanların yokluğu, insanların birbirleriyle daha az iletişim kurmalarının ve aşinalığın seyrekleşmesinin nedenlerinden biridir:

Bazen burada bunalıyoruz. Bir kutunun içindesin. Ancak böyle kapıdan, apartmandan çıktığında bir insan yüzü görüyorsun. Onda da bir tane apartman görüyorsun. Ama orada zaten sen kapıdan, avluda otursan elli kişiyi görüyorsun (K4).

Yenişehir’de evler apartmanın içinde, katlar, daireler çoğaldıkça komşularla ilişkiler daha da azalıyor (K1).

Buraya aşağı yukarı 20 yıldır taşınmışım. Yukarı (Eski) Mardin’de yaşıyorum. 4-5 yıl da aşağı (Yeni) Mardin’de yaşadım. Çünkü komşuluk ilişkileri bana göre sakattı. Bu toplumun tümü şehirleşmeyi bilmiyor. Şehirleşmek demek apartmanlarda oturmak demek değildir. Apartmandaki komşuluk tecrittir. Kimse kimseyi tanımıyor. Kimse kimseyi bilmiyor. Ne yaptığını kimse bilmiyor. “Sana ne” diyor. Ama (Eski) Mardin’deki yaşam tarzında yan komşumu tanıyorum, üst komşumu tanıyorum, o beni tanıyor, merhaba veriyoruz. Orada çıkıyorsun merhaba bile yok. Ama (Eski Mardin’de) birbirimizi tanıyoruz (E2).

1 Bu cümlede, makalenin çeşitli yerlerinde ve verilerde geçen zorundalık ifadesi mekânın ilişkinin başlatılması, pekiştirilmesi ve sürdürülmesi noktasında işleve sahip olması bakımından olumlu anlamında kullanılmıştır.

Eski Mardin’de mekânın fiziksel yapısı komşular arasında güveni, dayanışmayı ve kontrolü sağlayan bir yapıdadır. Genelde doğmuş oldukları bu mahallelerde uzun yıllar bir arada yaşadıkları için yakın ilişkiler ve akrabalıklar kuran insanlar, avlularında ve mahallenin sokaklarında karşılaştıkları yabancıları sorgulama, tanıma ve bilme çabası içindedirler. Apartmanlarda ise görüşmeciler sadece insanları balkondan izlediklerini ve iletişimin olmadığını ifade etmişlerdir. Ayrıca apartman sakinlerinin komşularıyla tanışma hikayelerinde çoğunlukla asansör, bahçe ve dış kapı girişleri gibi karşılaşma imkânı sunan mekânlar “tanışma alanları” olarak öne çıkmıştır:

Şimdi burada da oturduğumuz zaman balkon gibi komşularımızı illa ki görüyoruz. Ama komşuluk ilişkisi burada çok nadir. Hani var mı? Var. Mesela hani bir söylem, selamımız, kelimamız var. Ama yukarıdakiler (Eski Mardin) gibi değil. Çocuğun mesela binada kalmazdı. Sokakta oynuyor. Sokakta oynadığı için özellikle mesela hani ne oluyor? Sen de o çocuğa göz kulak oluyorsun. İlla ki yan yana duruyorsun, konuşuyorsun veya balkondan balkona da olsa damdan dama da olsa illa ki konuşuyorsun komşularınla. Yani fırsatın oluyor. Orada karşılaşma ihtimalin daha fazla oluyor. Ya da işte muhatap oluyorsun aslında. Muhatap olmak zorunda kalıyorsun daha doğrusu (E1).

Dışarıda tanıştık. Bekliyordum bir hayırlı olsuna gelecekler diye. Kimse gelmedi. Ben de gitmedim. Ama dışarıda karşılaşıyoruz, konuşuyoruz, tanışıyoruz. ... Şimdiye kadar bir iki komşuya tek gidip gelmişim. Diğerlerine yok. Onlarla da dışarıda. Dışarıda görürsem konuşuruz. Yoksa ben balkondayken onlar geçerken illa bir selam verirler öyle (K2).

Eski Mardin’den taşınanlar; gündelik yaşam, komşuluk ilişkileri ve mahalle kültürünün işleyişi açısından önceki sosyal ilişkilerinin özlemini çekmelerine karşın bölgedeki bazı mekânsal kısıtlamalar ve zorluklar insanların taşınmasının temel motivasyonu olmuştur. Görüşmelerde, evlerin küçüklüğü, ısınma, su, ulaşım gibi temel ihtiyaçlara ulaşılmada yaşanan zorluklar ve yeni konutların sunduğu konfor sıklıkla ifade edilmiştir. Bu bağlamda, kış mevsiminin zorluğu ön plana çıkmaktadır. Karlı günlerde avlu kullanımının zorlaşması, soba kurma ve yakma güçlükleri, karın temizliği için üstten aşağıya doğru temizlik yapma ihtiyacı (evler üst üste bulunduğu için) gibi sorunlar ile apartmanlardaki kalorifer, doğalgaz ve klima kullanımının sağladığı konfor belirtilmiştir:

Beş tane çocuğum vardı. Hiç sığmıyorduk artık eve. İki oda çok küçük. O yüzden yetti artık. Kışın çok kötüydü. Sorunlarım çoktu. Susuzluk çok çektik. Ondan sonra mesela buz tutuyordu depolarımız. Çeşmeden taşıyorduk (K2).

İki oda, bir büyük bir küçük. Tuvalet, banyo bahçedeydi, avluda. Mutfak da aynı şekilde. Bir evimde yalnız o da içerideydi. Sonradan yapmışlar. Mutfağı içerideydi. Kışın çok zor oluyor. Sobalıydı. Banyo yaptırıyordum çocuklara. Şemsiyeyi tutup eşim de battaniyeye sarıyordu havluyla beraber. Sobanın yanında giydireyim diye. Donuyorlar çünkü. Kışın çok zor. Yazın güzeldi orası (K1).

Hastayı, bu kollu sandalyelerde taşıyıp götürüyorduk. Araba girmiyor. Oradan caddeye kadar gidiyorsun. Caddeye kadar götürüyorsun. Ondan biraz sıkıntı çekiyorduk. Yoksa o evimiz bırakılmazdı (K4).

Ailelerin Eski Mardin'den taşınma sebepleri görüşmelerde ağırlıklı olarak temel ihtiyaçlara erişimin zorluğu ve nüfus artışıyla ilişkilendirilmektedir. Evlerin mimari yapısından kaynaklı olarak caddeye uzak evlerde yaşayan insanların ev taşırken dar sokaklarda zorlandıkları ve yaşlı insanlar için ulaşımın zorluğu dile getirilmiştir. Ayrıca Eski Mardin'de evlerin az ve küçük odalı olması, konfor anlamında eksik görülmesi yine fiziksel şartlardan bazılarıdır. Yenişehir'de ise daha fazla odanın ve özel alanın bulunduğu görülmektedir. Eski Mardin'de evlerin dış yapısı ise duvarları yüksek ve pencereleri birbirini görmeyecek, ovayı seyredebilecek şekilde inşa edilmiştir (Güneç, 2016). Evlerin içerisinden ve pencerelerden komşuların evini görmek güçtür. İnsanlar ancak avlularına çıktıklarında avlu içerisindeki komşularıyla rahatlıkla kendi mekânları üzerinden iletişim kurabilmektedir. Fiziksel şartlar ve zorunluluklar nedeniyle evler arasında mahremiyet korunmaya çalışılsa da ev içi ve aile içi mahremiyet sağlanması nüfusun artması, evlerin küçük, az odalı ve sobalı olması sebebiyle çok daha güçtür. Böylece bu evlerde “yalnız kalmak” veya “tek kalmak” neredeyse imkânsız hâle gelmektedir. Görüşmecilerin çoğu, mahremiyet ve fiziksel şartlarla ilgili yaşadıkları sorunları aktarmıştır:

Özellikle çocuklarım için çok rahat. Orada iç içe yatıyorlardı. Zaten artık günahdır, olmuyor. Yan yana diziliyorlardı. Bir tane çekyatın üstünde, diğerleri yerde. Tabii ki fark var, özellikle çocuklarım için. Herkes odasında. Rahat yaşıyor, rahat kalkıyor, giyiniyor. Ne istiyorsa yapıyor. Ama orada hiçbir imkânları yoktu (K1).

Zaten yatıya misafir alamıyoruz. Yok, yer yok. Ama misafir geldi mi de çok kötü. Yani iç içe oturuyoruz (K2).

Eski Mardin'in geleneksel mimarisi insanların kendi alanlarını koruma imkânı oluştururken mahremiyeti de sağlamaktadır. Evler bu şekilde tasarlanmasına rağmen ortak paylaşımlı alanlarda buluşmak ve görüşmek neredeyse bir zorunluluk hâline gelmektedir. Evin içindeki mahremiyet evin büyüklüğü ve nüfus sayısı ile ilişkili olsa da insanlar sürekli bir arada, aynı odada birlikte olmaktadır. Yenişehir'de ise evlerin oda sayısının arttığı, hane halkının özel ve kişisel alanlarının çoğaldığı görülmektedir. Bu evlerin konforunun artmasıyla aile bireylerinin aynı odada bulunma zorunlulukları ortadan kalkmaktadır. Apartman dairesinde ev içi kişisel mahremiyet sağlanmasına rağmen binaların konumlandırılmasının çoğunlukla mahremiyet gözetilmeden yapıldığı anlaşılmaktadır. Yenişehir'in Eski Mardin ile mimari bakımdan en büyük farkı ortak alanların yaygınlığının azalmasıdır. Bu bölgede ortak alanlar belirgin sınırları, kısıtlamaları ve bulunmak için çabayı gerektirirken Eski Mardin'de bu ortak alanlar kolay ulaşılabilir ve hatta neredeyse zorunlu geçiş mekânlarıdır.

Mekânın Değişmesiyle Kaybedilen Güven ve Samimiyet

Toplumsal yaşam içerisinde insanların bir arada yaşamalarını, beraberlik ve dayanışma içinde olmalarını sağlayan olguların başında güven gelmektedir. Gündelik hayatta inşa ettiğimiz komşuluk ilişkilerinin temelinde de güven duygusu bulunmaktadır. Komşuluk ilişkileri yaşanan mekâna dair aidiyet ve mekânın paylaşılması yoluyla topluluk duygusu ve güven oluşturmaktadır. Güven ve samimiyet komşuluk ilişkilerinin uzun süreli, güçlü olmasını ve ortak bir bilincin meydana gelmesini sağlamaktadır. Mekân, komşuluk ve güven arasındaki sıkı bağlara işaret eden Aydemir'e göre (2014), komşular için yaşanan mahalle, sokak yahut ortak mekânın anlamı güven duygusuna denk gelmektedir. Başkası için yabancı, bilinmez, soğuk, itici ve hatta tehlikeli olan bir mekân, onu üreten ve paylaşan insanlar için samimi, aşına, dayanışmacı, huzurlu ve güvenlidir. Emniyet duygusu, mekânı ortak kullananların paylaştığı bir algıdır. Toplumun temeli için ontolojik bir gerçeklik olan güven böylece komşu olma ekseninde kendiliğinden inşa edilmekte, paylaşılan bir duygu olarak süreklilik kazanmaktadır.

Gündelik yaşam içerisinde üretilen güven duygusu hem bireysel hem de toplumsal düzeyde pek çok işlevi yerine getirmektedir. Sosyal ilişkilere dayanan sosyal güven, sosyal sistemin devamını sağlayan, kurumları ve sosyal yapıları koruma işlevi gören, sosyal bütünleşmeyi inşa eden temel bir bileşendir. Toplumsal yapının bütünleştirici gücü ve güçlü bir sosyalleştirme aracıdır. Bu bağlamda sosyal güven; farklı etnik, dini, sınıfsal, dilsel ve kültürel niteliklerin merkeze alınmayarak kişilerin, diğerlerini tanımasalar dahi, aynı toplumu paylaştığı insanlara güvenmesi şeklinde tanımlanabilmektedir (Can, 2019). Böylelikle güven, farklılıklara sahip insanların ortak bir paydada buluşmasının temelini oluşturmaktadır. Daha önce ifade edildiği üzere Mardin'de farklı kültürlerden, dinlerden, dillerden insanlar birlikte ortak bir değer dünyası ve sosyal yaşam inşa edebilmişlerdir. Yapılan görüşmelerde Eski Mardin'de insanlar arasındaki ilişkilerin kurucu ve düzenleyici temeli olarak güven sıklıkla belirtilmiştir. Fakat görüşmeciler Yenişehir'de uzun yıllardır yaşamalarına rağmen genellikle güven noktasında zorluklar yaşadıklarını ifade etmişlerdir:

Yani güven, güveneceksin o insana ki yani ilerleteceksin komşuluğu, arkadaşlığı, samimiyeti. Tanımazsan nasıl olacak? Olmuyor zaten (K4).

Komşuluk yani güven bir şeydir, bir yere gittiğin zaman gözün arkada kalmıyor. Hani diyorsun komşun var yanımda, (evin) iki tarafta da komşun var. Şimdi aslında Yenişehir'de kapat git evi, evini açsalar kimsenin ruhu duymaz (E4).

İnsanlar damdan dama konuşuyorlardı, yatıyorlardı. Herkesin evinin kapısı açıktı, hırsızlık olmuyordu. Şu anda artık kimse, kapısını üç dört defa kilitliyor (E5).

Görüşmecilerin söylemleri bir yanıyla eski yaşamlarına özlemi ifade etmektedir. Fakat esas itibarıyla yeni yaşamlarındaki arayışlarını ve yakın ilişkiler noktasında

deneyimledikleri çaresizliklerini göstermektedir. Komşuya güven, bu hâliyle toplumdaki bütünleşmenin bir göstergesi olarak okunabilmektedir. Güvenin olduğu ortamlarda toplumsal bütünleşme ve dayanışma kuvvetlidir. Toplumsal yapının, değerlerin çözüldüğü ortamlarda ise güven duygusu zayıflamakta ve mesafeli ilişkiler ortaya çıkmaktadır. Duygusal, maddi ve manevi irtibatlar azalmaktadır. Komşu, daha fazla yabancı ve el olarak algılanmaya başlamaktadır. Nitekim büyük kentlerde apartman ve sitelerde yaşayan insanlar birbirlerine selam vermekten dahi kaçınmakta ve birbirlerini yabancı gibi görmektedirler (Canatan & Pazarbaşı, 2016). Mekânın ve yaşamın modernleşmesinin neredeyse doğal bir sonucu olarak kabul edilebilecek söz konusu yabancılaşmanın Mardin'in modernleşme sürecinde de tecrübe edildiği görülmektedir. Görüşmecilerin ifadelerinde yeni yaşamlarındaki yabancılık hissi açığa çıkmaktadır:

Bir şey ihtiyacım olmasın. Çok mecbur kalınca bir uzaktan akrabam var. ... Bitmeden hazırlıyorum istememek için. Bir de gidip kimden isteyeceksin? Minnet olmasın diye yapmıyorum. Diyorum ya yabancı yabancı bakıyor herkes birbirine. Öyle gidip demezsin yarım bardak un ver. Yani bana nasılsın bile demiyor. Ondan un mu isteyeyim? (K1). O güven kalmadı. Yabancılaştı. Yani eskiden mahallede herkes birbirini tanıyordu. Aşiretler vardı. İleri gelenler vardı. Hepsi birbirini tanıyordu. Komşumuzun evinde yatıyorduk. Komşularımız bizde yatıyordu. Böyle samimiyet vardı. Şu anda bu bitti. Yani nesil değişiyor (E5).

Güven ve samimiyet temelinde süreklilik kazanan komşuluk bağları ile insanların birbirlerine maddi/manevi destek sağlamaları ortak değerlerin, geleneklerin, paylaşımların ve sorumlulukların tesis edilmesine yardımcı olmaktadır. Yeni taşınan komşuların taşınma sürecinde, kışlıkların hazırlanması gibi rutinlerde ve düğün, cenaze gibi törenlerde komşuluğun gereği olarak insanlar birbirlerine destek olmaktadır. Eski Mardin'de insanların evlerinin anahtarlarını birbirlerine emanet etmesi, misafirleri birlikte ağırlaması, kalabalık cemiyetlerde evlerini, avlularını, eşyalarını ve diğer ihtiyaçlarını paylaşması gibi görüşmecilerin aktardığı deneyimlerden komşuların birbirleri arasındaki güven ve samimiyet açıkça anlaşılmaktadır. Yenişehir'de ise apartman dairelerine sıkıştırdıkları gündelik yaşamlarında insanların içinde bulunduğu birbirlerinden habersiz ve yabancı olma durumunun komşuluğun çözülmesindeki etkisini ortaya koymaktadır:

Geçen hafta kıyamet koptu aşağıda; Kürtçe şarkı, müzikler yükselmiş, halaylar, bir baktım gelin gelmiş. Nereye? Baktım bizim apartmana. Ben bunu abartısız otuz beş yıl önce İstanbul'daki eltimden duydum. Dedi apartmana gelin geldi. İnanamazsınız. Bizim apartmana. Haberimiz yok. Bizim apartmanda düğün var. Aa dedim, o kadar olamaz. Yani bu olacak şey midir? Dedim bak yıllar önceki, kocaman şehir İstanbul, orada olan şeyi şu anda biz yaşıyoruz. Bir baktım, bizim apartmana girdi gelin. Kimin gelinidir? Hangi katta oturuyor? Hiç haberimiz olmadı (K1).

Yukarıdaki ifadelerde Yenişehir’de aynı binada yaşamını sürdüren insanların birbirinden gittikçe daha habersiz kaldığı, yabancılaşmanın arttığı ve bu durumun uzun yıllardır apartman hayatına geçiş yapmış görüşmeci tarafından hâlen şaşkınlıkla karşılandığı görülmektedir. Görüşmeci otuz beş yıl önce İstanbul’daki akrabaları anlattığında hayretle karşıladığı durumu, yıllar sonra Mardin’de kendisinin tecrübe ettiğini aktarmaktadır. Bu deneyim, modernleşmeyi daha erken tecrübe eden İstanbul’da komşular arasındaki yabancılaşmanın, zayıf ilişkilerin ve güvensizliğin günümüzde modern kentsel bölgelerin inşası neticesinde Mardin’de yaşandığını göstermektedir. Modernliğin komşuluk ilişkileri üzerindeki tahripkâr etkisine dikkat çeken Büyüksunoğlu Yaylalı’ya göre (2022), modern zamanın dokunduğu tüm alanlarda yeniden biçimlendirdiği insanlar, topluluklar, kurumlar ve toplumlarda sosyal ilişkilerin de yeniden yapılanması söz konusudur. Bu bağlamda komşuluk artık birincil ilişkiler alanından uzaklaştırılmakta, yabancı kılınmakta; yeni yaşam biçimleri sorumluluk bilincini devre dışı bırakmak suretiyle konforu önceleyen rasyonel bir seçimi salık vermektedir. Artan mekânsal yakınlıklara karşın sosyal mesafenin artışı ancak bu zihniyet dönüşümüyle açıklanmaktadır.

Kentleşme, yalnızca mekânın fiziksel dönüşümünü değil, aynı zamanda toplumsal ilişkilerin ve geleneksel dayanışma ağlarının dönüşümünü de beraberinde getiren kapsamlı bir süreçtir. Geleneksel yaşam biçimlerinde belirgin olan güçlü komşuluk bağları, akrabalık ilişkileri ve toplumsal dayanışma pratikleri, kentleşmenin etkisiyle zayıflama eğilimi göstermektedir. Tönnies’in (2019) işaret ettiği üzere, geleneksel toplulukların yüz yüze ve sıkı ilişkiler ağı, modern kentsel yaşamda yerini daha bireysel ve yüzeysel ilişkilere bırakmaktadır. Hızla kentleşen alanlarda toplumsal farklılaşma artmakta, toplumsal birliktelikler yerini rekabete ve anonimleşmeye bırakmaktadır. Bu süreç, komşuluk ilişkilerinin çözülmesine, güven ve dayanışma temelli bağların zayıflamasına ve bireylerin kalabalıktaki yalnızlıklarının artmasına neden olmaktadır. Geleneksel mahalli ilişkilerin yerini, kentleşmenin dayattığı daha pragmatik ve geçici ilişkiler ağı almaktadır.

Modern, kentsel mekânlar toplumsal yaşamı yeniden yapılandırmaktadır. Değişen ekonomik, sosyal, kültürel, demografik ve teknolojik koşullar insanların düşünce, eylem ve ilişkilerine yön veren zihniyet ve değerleri dönüştürmektedir. Çalışmanın geçtiği Mardin’de yeni kent bölgelerinin inşasıyla sosyal yaşamda modern zihniyet, insanların gündelik yaşam biçimlerini, rutinlerini, ilişkilerini yeniden kurgulamaktadır. Söz konusu dönüşümün izleri en açık şekilde komşuluk ilişkilerinde gözlenmektedir. Bu minvalde Eski Mardin’de komşuluk ilişkilerinin geleneksel mekânın muhafaza edilmesiyle de ilişkili olarak güvene, samimiyete dayalı ve daha güçlü olduğu; Yenişehir’de değişen mekâna bağlı olarak gelişen yeni

sosyal yaşam içerisinde komşuluk ilişkilerinin çözüldüğü gözlenmektedir. Ancak komşuluk ilişkilerindeki niteliksel dönüşümler gündelik hayatın her alanına sirayet etmiş olsa da geleneksel kodların tümüyle işlevsiz kılındığını söylemek mümkün değildir (Büyüktosunoğlu Yaylalı, 2022). Bunun yerine günümüz koşullarına yeniden uyarlanarak farklı biçimlerde sürdüğünü ifade etmek daha doğru olacaktır. Çünkü sosyal bir varlık olarak insanın aidiyet, güven, dayanışma gibi duygu ve değerlere sahip olması kaçınılmazdır.

Farklılıklarla Kurulan Yakınlık ve Uyum

Mardin farklı etnik ve dini toplulukların bir arada yaşadığı, kültürel zenginliğin yansıdığı şehirlerden biridir. Şehirde farklı grupların sosyal etkileşimi sıkı ilişkilerle tezahür etmekte, farklı dillerde konuşulsa dahi insanlar arasında iletişim devam etmektedir. Etnik ve dini farklılıklarıyla Eski Mardin, Mardin'i diğer illerden ayıran özellikleri bakımından hem tarihi yapısı hem de geçmişi ve geleneksel değerlerini hatırlatması açısından değerli görülmektedir (Mardin Büyükşehir Belediyesi, 2021). Mardin'de sadece inançların değil, farklı etnik kimliklere sahip çeşitli toplulukların da aynı barış atmosferi içerisinde yaşama pratiği günümüzde de aynen devam etmektedir. Bu açıdan Mardin bölgesi, birçok araştırmacı tarafından "barış adası" olarak tanımlanmaktadır. Mardin, çok etnisiteli, çok dinli ve çok dilli yapısıyla günümüzde dünya üzerinde benzeri az bulunan bir bölgedir (Işık & Güneş, 2015).

Sahip olduğu farklılıklarla değerlendirildiğinde, Özensei'nin Türkiye toplumunu açıklamakta kullandığı "halat kültürü" metaforunu Mardin'in kültürel çeşitliliği için kullanmak mümkündür. Buna göre, Mardin'in kültürel ve toplumsal yapısı birbirinden etkilenen, birinin varlığı diğerine bağlı, birbirinden farklı ve birbirine karışmadan güçlü bir şekilde varlıklarını sürdüren farklı kimlik gruplarından oluşmaktadır (2014). Farklı kimlik gruplarının sahip olduğu ortak yaşanmışlıklar ve tarihsel bağlar, Mardin'de bir birlikte yaşama kültürü ve ortak yaşama pratiğinin geçmişte olduğu gibi günümüzdeki varlığını mümkün kılmaktadır. Söz konusu birlikte yaşama kültürü, gündelik yaşam içinde komşuluk ilişkilerinin kurulması ve sürdürülmesi hususunda en somut hâliyle görülebilmektedir. Yapılan görüşmeler Eski Mardin'de farklı etnik, dini ve kültürel gruplar arasında komşuluk ilişkilerinin saygıya, hoşgörüye, dayanışmaya, uyuma dayalı biçimde tesis edildiğini göstermektedir. Eski Mardin'de tarihsel bağlara binaen gelişen bu birlikte yaşama kültürü, görece kısa bir geçmişe sahip Yenişehir'deki sosyal yaşam içerisinde de kendisini yansıtmaktadır. Her ne kadar mekândaki değişim ve sosyal yaşamın dönüşümü ilişkilerin samimiyeti, güven, dayanışma gibi pek çok noktada çözülmeye sebep olmuşsa da insanların ilişkilerinde hayatı paylaşmayı sağlayan saygı, hoşgörü ve uyum gibi unsurlar varlığını

korumaktadır. Görüşmeciler, Yenişehir’de Kürt, Türk, Arap ve Süryani komşuların bir arada yaşadığını ve komşuluk ilişkilerinde herhangi bir ayrımcılık veya ötekilik deneyimlemediklerini belirtmişlerdir:

Din hiç kimsenin önünde bir engel değildir. Akrabalık hiç kimsenin önünde engel değildir. Bizim kendi yapmacık dünyalarımız var, yapma. Yanlış dünyadır o. Biz bunları aşamıyoruz. Aşamadığımız için de bu hâldeyiz (E2).

Bizim burada, çoğu Müslüman olan arkadaşlarımız var. İşte kardeş gibiyiz burada. Yani problem oldu mu, aramızda bir problem olmaz ama konuşuyoruz, sohbet ediyoruz (E4).

Diğer dinlerden insanlar vardı. Zaten burada hiç ilişki yok. Ne o tarafta ne bu tarafta; ne Kürt’ü ne Arap’ı ne Süryani’si. Ama orada hepimiz bir aradaydık. Kilise vardı yanımızda. Leyla vardı Süryani. Gelip giderdi bize, gidip orada kahvesini içerdik. Hiçbir sorun yaşamadım. Zaten bildiği için senin Müslüman olduğunu, hassasiyet oluyor (K4).

Mardin’in çok dinli yapısı, şehirdeki komşuluk ilişkilerini de şekillendirmiştir. Din noktasında farklılaşma Hristiyanlığı benimseyen Süryaniler üzerinden belirginleşmekteyse de (Özcoşar, 2013) farklı inançlara mensup topluluklar, yüzyıllardır aynı sokakları ve yaşam alanlarını paylaşarak karşılıklı saygı ve anlayış temelinde düzen geliştirmişlerdir. Komşuluk ilişkileri, özellikle dinî ve kültürel farklılıkların gölgesinde değil, tam tersine, bu farklılıkların kabulüyle güçlenmiştir. Görüşmecilerin söylemlerinde görüldüğü üzere, Yenişehir’de komşuluk ilişkilerinin kurulmasında mevzubahis farklılıkların etkisi genel itibarıyla görülmemektedir. İnsanlar diğer gruplara karşı bir ön yargı veya ötekilik hissetmemektedirler. Fakat görüşmeci K4’ün ifadesinden açıkça anlaşıldığı gibi, modern kent ortamında komşuluk ilişkilerinin çözülmesinin temel nedeni farklılıklardan ziyade insanlar arası ilişkilerde duyulan güvensizlik ve yabancılaşmanın varlığıdır. Birlikte yaşama kültürünün güçlü olduğu Mardin’de farklılıkların beraberinde getirdiği dil çeşitliliği iletişime bir engel olmasının yanı sıra bir zenginlik olarak da kendini gösterebilmektedir. Mardin’de Türkçe, Arapça, Kürtçe ve Süryanice dilleri konuşulmaktadır (Erkınay, 2012). Ticari ve sosyal ilişkilerde insanlar duydukları, maruz kaldıkları ve hayatı paylaşmak için zorunlu hissettikleri ana dilleri dışındaki diğer dilleri öğrenerek gündelik hayatlarında kullanabilmektedirler. Böylelikle iletişimde karşılaşılan dil engeli aşılmaya çalışılmakta ve toplumsal ilişkiler güçlenmektedir. Bu bağlamda, farklı diller konuşulmasına rağmen sürdürülen karşılıklı saygı ve iş birliği, toplumsal dayanışmayı güçlendiren unsurlar arasında yer almaktadır. Araştırma boyunca görüşmecilerin tümü, komşularının farklı dilleri konuşmasına rağmen iyi anlaşabildiklerini ve birbirlerine saygı duyduklarını vurgulamıştır. Dil farklılıkları, başlangıçta iletişim zorluklarına neden olsa da katılımcılar birlikte yaşama noktasında bu zorlukları aşacak yollar bulmuşlardır. Örneğin Arapça, Kürtçe ve Türkçe konuşan komşular, ortak dil bulmak için çaba göstermekte ve birbirlerini anlamaya çalışmaktadır. Hatta

bazı katılımcılar, komşularının dillerini öğrenerek daha iyi iletişim kurabildiklerini söylemişlerdir:

Ben o Tekel Mahallesi'nde Kürtçeyi öğrendim. Dört tarafım Kürt'tü. Mecbur öğrendim. Samimi, sevdiğim arkadaşlardı. Ama eşim hiç bilmez. Annem biraz biliyordu. Evde babam Arap. Annem Arap. Kimse yok Türkçe konuşacak. Türkçe de kesinlikle okulda öğrendik. Kitap Türkçesi. Şive falan yok. Kimse bilmiyordu eskiden (K1).

Dil konusunda komşularımızla herhangi bir problem yaşamadık. Çünkü genellikle aynı dili konuşuyorduk. Hatta o zaman annelerimiz Türkçe konuşan komşularımız da vardı yani bazen öyle komşularımız mahalleye taşındığında onlar da bizim ailenin bir ferdi gibi problem yaşamıyorduk. Tabii annelerimiz Türkçeyi fazla bilmiyordu, çat pat olarak biliyordu, ona göre de komşularımız, ilişkilerimiz o zaman iyiydi. Problem yoktu (E6).

Eski Mardin'de komşuluk ve ortak yaşam pratikleri kültürel, dilsel, etnik, dini farkların bir araya gelmesini sağlayan bir köprü işlevi görmektedir. Dahası, Yenişehir'de kentleşmenin getirdiği daha bireysel yaşam tarzları, yoğun iş temposu, güven kaybı ve modern apartman hayatı, komşuluk ilişkilerinde belirli bir gerilemeyi beraberinde getirir de görüşmeciler komşuluk bağlarının yeni pratikler etrafında devam ettiğini ve yeniden üretildiğini vurgulamaktadır. Mardin'in çok dilli yapısı ve farklı dillerin konuşulması başlangıçta iletişim engeli olarak algılansa da bireylerin bu dilleri öğrenme çabası ve gündelik etkileşimde ortak dil kullanımı, toplumsal bağları pekiştiren ve komşuluğu güçlendiren bir unsur hâline gelmiştir.

Komşuluğun Dönüşmesi ve Gündelik Rutinlerin Yeni Biçimleri

Gündelik yaşam, bireylerin rutin pratikler aracılığıyla toplumsal dünyalarını yeniden ürettikleri ve anlamlandırdıkları temel bir alandır. Lefebvre'nin vurguladığı gibi "Gündelik hayat, ekonomik, psikolojik veya sosyolojiktir, özel yöntemler ve yollarla kavranması gereken özel nesneler ve alanlardır. Beslenmedir, giyinmedir, eşyadır, evdir, barınmadır, komşuluktur, çevredir" (Lefebvre, 2007). Komşuluk ilişkileri, söz konusu gündelik rutinlerin sürekliliği ve tekrar edilebilirliği içerisinde şekillenmekte ve anlam kazanmaktadır. Komşular arasındaki selamlaşma, yardımlaşma, alışveriş sırasında gerçekleşen kısa sohbetler ya da gündelik ziyaretler, sıradan gibi görünen ama insanı sosyal bir varlık hâline getiren, ilişki kurma ihtiyacını karşılayan, aidiyeti pekiştiren pratiklerdir.

Gündelik rutinler, bireyler arasında samimiyeti ve güven ilişkilerini inşa ederken, aynı zamanda modern yaşamın ortaya çıkardığı sosyal mesafeleri azaltmakta ve topluluk bilincinin güçlenmesini sağlamaktadır. Tekrar eden pratikler sayesinde komşuluk, yalnızca mekânsal bir yakınlıktan ibaret olmaktan çıkıp, karşılıklı bağlılık ve sosyal ilişki ağına dönüşmektedir. Görüşmelerde aktarılan deneyimler komşuluk

ilişkileri ve gündelik rutinler arasında sıkı ilişki kurulmasına imkân tanımaktadır. Eski Mardin’de kalabalık bir ortamda yaşayan, komşularıyla yakın ilişkiler kuran ve birlikte vakit geçiren insanlar anlatılmaktadır. Komşular arasındaki samimiyetin, güvenin ve yardımlaşmanın önemi vurgulanmaktadır. Örneğin, komşular birbirlerine yemek yapıp götürmekte, ihtiyaç duyulan malzemeleri paylaşmakta, ev işlerinde birbirlerine yardım etmektedirler. Ayrıca, komşular arasındaki gündelik rutinler, ortak kullanım alanlarının paylaşımı, birlikte yemek yapma ve yeme gibi alışkanlıkları da içermektedir:

Valla yukarıda güzeldi, mesela toplanıyorduk beraber yemek yapıyorduk, öğlen yemeği ya da sabah kahvaltısı mesela biz çok seviyorduk. Herkes kendi tepsisini alıyordu. Böyle bu kadar odada üç, dört aile oturuyorduk. Sıkışa sıkışa. Valla öyleydi ama çok güzeldi (K2).

Yün yıkıyorduk, zeytin kırıyorduk. Her şeyi avluda yapardık. Hepimiz bir aradaydık (K4).

Birbirimize ihtiyacımız vardı. Hani oturup bir şey yaptığında sıkılırsın. Ama yanında biri oldu mu? İş unutuyorsun. Hem sohbet ediyorsun. Hem o iş yapıyorsun. Yani zorlanmıyordum (K4).

Görüşmecilerin deneyimlerinden anlaşıldığı üzere, Eski Mardin’de gündelik yaşam, komşuluğun iç içe geçtiği, yoğun sosyal ilişkiler etrafında şekillenen bir yapı sunmaktadır. Mardin’in geleneksel mahalle düzeninde, insanların birbirlerini yakından tanıdığı, sık sık ziyaret ettiği ve gündelik yaşamın büyük bölümünü birlikte geçirdiği güçlü bir topluluk kültürü hâkimdir. Ancak modern kent niteliklerine sahip Yenişehir’de, komşuluk ilişkilerinde belirli değişimler yaşandığı görülmektedir. Aydın’ın (2013) da belirttiği gibi, kent hayatında komşuluk ilişkileri farklı nedenlere bağlı olarak rahat yürümektedir. Ayırıştırıcı kent ortamında insanlar komşularıyla senli-benli daha sıcak birincil ilişki içine girmek istememektedirler. Çünkü birincil ilişkiler, ilgi için zaman ayırmayı, karşılıklı yardımlaşmayı ve bunları yapabilmek için komşusu hakkında bilgi sahibi olmayı gerektirmektedir. Oysa yukarıda da tespit edildiği üzere, Yenişehir’de yaşayan insanlar çoğu kere komşularını tanımamakta, yabancılaşıma ve bireyselleşme gittikçe artmaktadır.

Gelenekselden moderne fiziksel mekânın değişiminde ortaya çıkan komşuluk ilişkilerinin yok olduğunu söylemek yerine kapsamlı bir dönüşüm geçirdiğini ifade etmek daha doğru olacaktır. Buradaki bireyler, daha sınırlı bir zaman diliminde, belirli sınırlar içinde komşularıyla ilişki kurmaktadır. Bu ilişkiler yine de dayanışma, paylaşım ve sosyal destek işlevini sürdürmektedir. Görüşmelerde birlikte yemek yapma, yardımlaşma, düzenli olarak yapılan gün toplantıları, misafirlik ziyaretleri ve dışarıda birlikte zaman geçirme gibi etkinliklerin hâlâ sürdüğü ifade edilmektedir. Bu

durum, komşuluk ilişkilerinin mekânın düzenine bağlı olarak sürekli karşılaşmaya, haberdar olmaya dayalı geleneksel biçiminden farklı olarak daha planlı ve seçici hâle geldiğini ancak farklı şekillerde sürdürüldüğünü göstermektedir. Bu bağlamda, kentsel dönüşümle birlikte komşuluk pratikleri tamamen çözülmek yerine, toplumsal ihtiyaçlar ve yeni yaşam koşulları doğrultusunda yeniden şekillenmektedir:

Gün yapıyorduk. Ama gidip gelmiyorduk. Sadece parayı topluyorduk. WhatsApp grubumuz vardı. Ne konuşuyoruz? Cuma mesajları atıyoruz. Hastalık olunca mesajlaşıyoruz. Mesela Emine Abla'nın kızı evlendi, geçen hafta hayırlı olsuna gittik. Oradan yazıştık. Hep birlikte gittik (K5).

Hep beraber olalım diye ne yapıyoruz? Günümüz var. Ayrılmayalım diye. Her on beş günde bir günümüz var. Nedir? Beş yüz lira. Sırf toplanalım diye. Onun haricinde parka toplarım onları, mutlaka. Yani yazda en az iki veya dört kere toplanırız. Her birimiz bir şey yaparız (K1).

Toplumsal ilişkilerin biçimlenmesinde kadınlar, özellikle gündelik yaşam pratiklerinde, ev içi sorumluluklarının yanı sıra misafirlik, birlikte yemek yapma ve çocuk bakma gibi sosyal alışkanlıkları inşa ederek komşuluk ilişkilerini güçlendirmektedirler. Alkan'a göre komşuluk, pratikte kadınlar için zaruri ve sürekli bir ilişki biçimidir. Erkeklerin işte olduğu gündüz saatlerinde komşu kadınlar genellikle yemek, temizlik ya da sohbet amacıyla bir arada olurlar. Komşuluk ilişkisinin gelişmesinde ve samimiyet kazanmasında bu bakımdan ev kadınlarının önemi ve kararı birinci derecede tayin edicidir (BAAK, 1991). Mardin'de yapılan görüşmeler bu durumu desteklemektedir. Komşuluk ilişkilerinde kadının rolünün belirleyici olduğu konusunda görüşmeciler hemfikirdir. Kadınlar, gündüz saatlerinde birçok etkinliği birlikte yaparken, erkek görüşmeciler komşuluğun genellikle kadınlar üzerinden kurulduğunu ifade etmektedir. Akın'a göre çalışan kadının evin dışına çıkmasıyla birlikte komşuluk ilişkilerinin değişmesi arasında yakın bir ilişki vardır ve bu durum komşular arasında kurulan ilişkileri dönüştürmektedir (2014). Ancak kadınların iş hayatında daha fazla yer almalarına rağmen kendi sınırlılıkları dâhilinde komşuluk, toplumsal hayatta var olmaya da devam etmektedir. Mardin örneğinde çalışan kadınların daha yoğun olması, gündüz evde olmamaları, karşılaşma olasılığının daha az olması gibi sebepler öne sürülerek çalışan komşularla daha az görüşme fırsatı bulunduğu veya akşam görüşüldüğü dile getirilmiştir. Bu durum aynı şekilde erkekler için de geçerlidir. Gündüz evde olmamaları, yoğun iş temposundan kaynaklı yorgun düşmeleri gibi sebepler erkeklerin komşuluk ilişkilerini kısıtlı hâle getirmektedir:

Bütün mahalle bir evde toplanır. Bunun kimliği, şeyi hiç yoktu. Herkes sırayla bir hafta filan evde, bir hafta filan evde toplanırlardı. Yani kadınlar arasındaki aslında samimiyete bağlıydı bu. Bunu kadınlar arasındaki bir diyalog, bir samimiyete bırakıyoruz. Biz

bunlara sınır koymuyoruz. Diyelim ki 25 tane daireden oluşan bir apartman var. Elbette ki 3-4 tane bayan birbirleriyle iletişim içindeler (E3).

(Yeni taşınan komşusu için) dedik gidelim tanışalım, aynı kattayız. Haber verdik ona. Kadın gelin dedi. O da sevindi. Beraber gittik kızlarla. Çok güzel tanışmış olduk. Biz onu beklemedik, niye gelmedi diye. İlk adımı atmaktan çekiniyordu. Güvenemiyorlar, güven sıkıntısı var. Çalıştığı için biz dedik ne zaman müsait olursun. Hafta sonu dedi. Dedik sıkıntı olmaz mı? Yok dedi. Sonrasında o da gelmedi. Yani evde bulamadığımız için çok görüşmemişiz (K3).

Sabah (komşunun) kocası çıkıyordu, ben duyuyordum veya eşim çıkıyordu. Bakıyorduk ayakkabılar yok. Zile basar. On beş yirmi dakika kapıda konuşurduk. Sonra diyordu hadi kahvaltıyı kuracağım gel. Dur ben tozumu alayım. Lavabo, tuvalet toparlayayım. Geliyorum. Onda kahvaltı yapıyordum. Sonra diyordum ikindi bana gel kahve içeceğiz. Hep böyleydi. ... Çalışanlarla görüşemiyorduk fazla. Ya hafta sonuna denk getiriyorduk ya akşamları (K5).

Kadınlar açısından komşuluk, yalnızlık hissini azaltan, sevinçlerin ve üzüntülerin paylaşıldığı bir ortam yaratmaktadır. Özellikle ev hanımları için komşuluk, günlük hayatın akışı içinde yalnızlığı aşmayı, duygusal paylaşımı ve toplumsal dayanışmayı mümkün kılan bir ilişki biçimi olarak öne çıkmaktadır. Yenişehir’de yaşayan kadın görüşmeciler hissettikleri yalnızlığın üstesinden gelmek ve insanlarla paylaşımda bulunmak için komşularıyla iletişim kurma eğiliminde olduklarını belirtmişlerdir. Yalnızlığı paylaşmak gibi insani bir gereksinimin kadınları iletişime yönlendirmesine rağmen modern kent ortamı bazı engelleri hissettirmektedir. Geleneksel yaşam içerisinde kendiliğinden gelişen karşılaşma, tanışma, samimiyet kurma, komşuluk inşa etme gibi rutinlerin modern kent ortamında nasıl gerçekleştirileceği, ilişkilere nasıl başlanacağı noktasında insanlar bir bilememe hâli içerisinde bulunmaktadır. Görüşmeciler tedirginlik ve güven eksikliğine bağlı bu durumu deneyimlerinde ifade etmişlerdir:

Tek başıma kalmak istemiyorum daha doğrusu. Çağırıyorum bir kahve içelim, bir şey yapalım. Tabii herkesi çağıramıyorsun, yakın bulduğunu çağırıyorsun. Mesela buradaki komşumu çağırıyorum, arada telefon açıyorum, işin yoksa gel oturalım biraz. Geliyor kadın. Kimseyi tanımıyorum. Gelmediler ya bana ben de gitmeden tanımıyorum. Kaldı öyle. Ama dışarıda mesela çocukları indiriyorlar aşağıya, ben de iniyorum. Benim çocuğum da yok ama inip oturayım yanlarında, sohbet ediyoruz. Onlar gelmediği için ben de gitmedim. Belki gitsem onlar da gelir ama öyle kaldı artık (K2).

Eşim şoför, evde durmadığı için benle komşum gidip geliyoruz mesela akşam çayına. O da tektir, onun eşi de şoför. Çocuklar da herkes bir yerde çalışıyorlar. O tek kalıyor. Mesela biz gidiyoruz, o geliyor (K3).

Modern kent yaşamında bireyler daha az karşılaşmalar yaşasa da belirli sosyal etkinlikler, dijital iletişim araçlarıyla komşuluk bağlarını sürdürmeye devam etmektedir. Böylece komşuluk ilişkileri, modern toplumda bireysel bir tercih olarak

kalsa da toplumsal aidiyet ve sosyal bütünleşme açısından hâlâ önemli bir yer tutmaktadır. Komşuluk, sadece maddi yardımlaşmanın ötesine geçmekte; duygusal paylaşımlar, sosyal destek ve toplumsal dayanışma gibi unsurları da barındırmaktadır. Bu dönüşüm, komşuluğun tamamen yok olmadığı, fakat toplumsal bağların günümüz koşullarına göre yeniden şekillendiği bir sürecin göstergesidir. Kadınlar, özellikle ev içi sorumlulukları ve sosyal bağları sürdürücü rolleriyle komşuluk ilişkilerinin merkezinde yer almakta, çalışan kadınların artışı ise bu etkileşimleri kısmen sınırlandırmaktadır.

Sonuç

Nitel bir yaklaşımla yürütülen bu çalışmada, mekânın komşuluk ilişkileri üzerindeki belirleyici etkisi Mardin örneğinde incelenmiştir. Merkez Artuklu ilçesinde yer alan Eski Mardin'den Yenişehir'e doğru gerçekleşen göçler sonrasında insanların deneyimledikleri mekânsal değişimin komşuluk ilişkilerine etkileri anlaşılmaya çalışılmıştır. Toplumsal yaşamın ayrılmaz bir parçası olan komşuluk ilişkilerinin toplumsal yapı, tarihsel bağlar, ortak yaşanmışlık ve kültürel kodların yanında temelde mekânın yapılanmasına ve tasarımına bağlı olarak şekillendiği gözlemlenmiştir.

Araştırmanın sonuçlarına göre, Eski Mardin'de bölgenin ve geleneksel taş evlerin mimarisi ve birbirlerine göre konumlanışı, komşuluk ilişkilerinin gelişmesine ve sürdürülmesine olanak tanıyan kendine özgün bir toplumsal zemin sunmaktadır. Bu evlerde yer alan avlu, dam gibi etkileşime açık ortak kullanım mekânlarının varlığı, insanları birbirine aşına kılmakta, yakınlaştırmakta ve gündelik yaşamın doğal akışı içerisinde ilişkilerin sürekliliğini sağlamaktadır. Normalde bir toplumsallaşma aracı olan sokakların gösterdiği işlevi burada avlular, damlar göstermektedir. Görüşmelerde vurgulanan “*sokağımız avlumuzdu*” ifadesi bu gerçeklik kadar inşa ettiğimiz mekânların sosyal yaşamamızı kurguladığını da somutlaştırmaktadır. Damdan dama, avludan avluya kurulan mekânsal yakınlıklar, temaslar sıkı komşuluk ilişkilerine evrilmektedir. Bu hâliyle mekân, insanları birbirleriyle “*muhatap olmak zorunda bırakmakta*”dır.

Eski Mardin'deki yaşama tezat biçimde Yenişehir'deki apartman tarzı yapılaşma ve modern kent yaşamı komşuluk ilişkilerinde belirgin bir çözülmeye yol açmıştır. Kültürden, manadan, sosyallikten arındırılmış bu mekânlarda insanların yüz yüze gelme olanakları, karşılaşmaları ve buna bağlı olarak komşuluk, aidiyet, güven, samimiyet ilişkileri sınırlandırılmıştır. Görüşmeciler modernliğin sunduğu konfor çerçevesinde salt barınma ihtiyacını karşılayan apartmanların sunduğu kapalı yaşam biçimini eleştirmişler ve buradaki komşuluk ilişkilerini “*tecrit*” olarak yorumlamışlardır. Bireysel ve içe dönük yaşam biçimi insanlar arasındaki paylaşımın ve sorumluluğun azalmasına bağlı olarak sosyal mesafenin artmasına, güven duygusunun çözülmesine, en yakınındaki insanları yabancı olarak görmesine neden olmaktadır.

Mardin'in farklı etnisite, dil ve din gruplarına dayalı toplumsal yapısına rağmen komşuluk ilişkilerinde güçlü bir birlikte yaşama kültürü inşa edildiği görülmektedir. Araştırmada, ekonomik durum, eğitim düzeyi ve yaşam tarzı farklılıkları ilk aşamada gözetilmiş olsa da bu farklılıkların komşuluk ilişkilerinin oluşumunda belirleyici olmadığı saptanmıştır. Komşuluk bağlarının, daha çok kültürel yakınlıklar, ortak değerler ve gündelik hayatta ortaya çıkan dayanışma pratikleri üzerinden inşa edildiği gözlemlenmiştir. Eski Mardin'de mekânsal beraberliğin yanında ortak yaşamışlıklar ve tarihsel, kültürel bağlara sahip farklı kimlik grupları arasında bir toplumsal uyum inşa edilmiştir. Araştırmada edinilen bir diğer önemli bulgu, söz konusu farklılıklar arasında saygı, hoşgörü, sorumluluk ve karşılıklı anlayışa dayalı kurulan ilişkilerin, sosyal dokunun, görece daha kısa bir geçmişe sahip Yenişehir'de de muhafaza edilmesidir. Görüşmeciler "*kendi yapmacık dünyalarımız*" olarak tanımladıkları ve insanları çevreleyen farklılıkların komşularıyla ilişkilerinde bir engel olmadığını belirtmişlerdir. Komşuluk ilişkilerinde deneyimledikleri çözüme ve yabancılaşmayı açıklamak için güven kaybını işaret etmişlerdir.

Araştırma mekân ekseninde dönüşen gündelik yaşam pratikleri ile komşuluk ilişkileri arasındaki bağlantıya dair bulgu sağlamaktadır. Eski Mardin'de ortak yaşam veya karşılaşma mekânları insanların paylaşma, yemek yapma, sohbet etme, birbirine destek olma gibi gündelik rutinler yoluyla hem güçlü komşuluk bağlarının kurulmasına hem de güvenin, samimiyetin ve aidiyetin pekiştirilmesine yardımcı olmaktadır. Buna karşın Yenişehir'de gündelik rutinlerin farklılaşmasının yanı sıra apartmanların kapalı tasarımları insanların komşularıyla karşılaşmasını, birbirlerinden haberdar olmasını sınırlandırmıştır. Dahası bireysel, yalıtılmış yaşamın yaygınlaşmasıyla komşuluk planlı ve seçici bir ilişki biçimine dönüşmüştür. Görüşmelerde belirtilen altın günü, mesaj grupları, önceden planlı yapılan bir araya gelmeler komşuluğun yeni mekânın, yaşamın bağlamında yeniden üretildiğini göstermektedir. Özellikle iş yaşamına dâhil olmayan kadınların "ayrılmamak için" ya da "sırf toplanmak için" gerçekleştirdikleri bu gibi etkinlikler, modern yaşamda dahi yalnızlık ile baş etme, sosyal destek arama gibi insani ihtiyaçların karşılanmasında komşuluğun önemini kanıtlamaktadır.

Sonuç olarak, bu çalışma genel itibarıyla mekân ve sosyal yaşam arasındaki karşılıklı ilişkiyi; sosyal yaşamın mekânı şekillendirdiği gibi mekânın da sosyal yaşamı yönlendirdiğini göstermektedir. Özeldir ise ev, sokak boyutlarıyla mekânın tasarımının komşuluk gibi diğer sosyal ilişkilerin inşa edilmesindeki önemini Mardin örneğinde ortaya koymaktadır. Çünkü mekân sadece bir yaşam alanı değil, aynı zamanda sosyal ilişkilerin, aidiyetin, güvenin ve kültürel aktarımın sürekli yeniden üretildiği temel bir toplumsal zemindir. Mekân değiştiğinde, insanların sosyal ilişkileri ve gündelik

pratikleri, deneyimleri de dönüşmektedir. Sosyal bir varlık olarak insanın aidiyet, ilişki kurma ve yaşamı paylaşma ihtiyacı, farklı koşullarda da farklı biçimlerle kendisini yeniden üretmektedir. Bu bağlamda çalışma, kentleşmenin mekân ve sosyal yaşam üzerinde neden olduğu değişimin, komşuluk gibi temel bir sosyal ilişkiyi ortadan kaldırmadığını, aksine biçim değiştirerek varlığını sürdürdüğünü göstermektedir. Modern yaşamın günden güne ağırlığını hissettirdiği günümüz dünyasında, toplumsal bağların güçlendirilmesi ve kültürel değerlerin korunması için kent planlamalarında yalnızca maddi faktörlerin değil, aynı zamanda kentin sosyal dokusunu oluşturan ve orada yaşayan insanların paylaştığı kültür, tarih, değer unsurlarının da göz önünde bulundurulmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Changing Space and Transforming Neighborly Relations: The Case of Mardin

Faruk Turgut

Kübra Çamurdaş*

Urbanization processes profoundly affect the transformation of physical space and the quality of social relations, daily life practices, and how individuals interact with each other. Modern urbanization and apartment building processes, in particular, may lead to significant ruptures in the ways in which neighborhood relationships are established and maintained. This transformation increasingly highlights the idea that space is not a passive ground for social relations; instead, it plays a constitutive role in the construction, reproduction, and continuity of these relations. The Old Mardin and New City settlements in the Artuklu district of Mardin province have a unique context for the comparative examination of this spatial and social transformation. In this context, neighborhood relations stand out as a fundamental level of analysis that makes visible the social consequences of spatial order. Investigating how spatial organization influences the frequency of encounters, forms of interaction, and the depth of social ties is crucial for understanding the social dimensions of urbanization processes. The Old Mardin and New City example reveals how different spatial arrangements restructure neighborhood relations, opening up a discussion on the mutually constitutive relationship between space and social relations in a concrete context. This study explores neighborhood not merely as a cultural practice, but as a dynamic form of social relationship reproduced through processes of spatial transformation.

* Corresponding Author

@ Asst. Prof., Samsun University, faruk.turgut@samsun.edu.tr
PhD, Samsun University, kubra.camurdas@gmail.com

ID <https://orcid.org/0000-0002-1230-818X>
<https://orcid.org/0000-0002-1145-0344>

DOI: 10.12658/M0802
insan & toplum, 2026; 16(3): 36-66.
insanvetoplum.org

Received: 21.04.2025
Revised: 03.06.2025
Accepted: 17.11.2025
Online First: 30.03.2026

Old Mardin, largely preserving its traditional settlement pattern, exhibits a spatial order where neighborhood relationships are established as a natural part of daily life, with its narrow streets, stone houses with courtyards, and interconnected living spaces. In contrast, Yenişehir stands out as a settlement built with a planned urbanization approach, characterized by widespread apartment buildings, a more segregated environment, and the prominence of individual living spaces. These two different spatial arrangements provide a strong basis for comparison in understanding how neighborhood relationships are shaped and transformed by space. The experiences of individuals who moved from Old Mardin to Yenişehir make the impact of spatial transformation on social relations visible through their daily life practices.

The theoretical framework of this study is shaped by approaches that argue that space is socially produced. In particular, Henri Lefebvre's theoretical approach, developed in his work **The Production of Space**, posits that space is not merely a physical entity. This study emphasizes that a neighborhood is a structure constantly reproduced through social relations, daily practices, and historical processes. Lefebvre's distinction between perceived, conceived, and lived space offers an important analytical tool for understanding how neighborhood relationships gain meaning in conjunction with spatial order. From this perspective, a neighborhood is not merely a form of relationship based on spatial proximity; it is considered a multi-layered phenomenon constructed through social dimensions such as encounters, visibility, trust, belonging, and solidarity.

This research was conducted using a phenomenological design, a qualitative research method. The phenomenological approach aims to understand the meanings individuals attribute to phenomena they experience in their daily lives and the essence of these experiences. In this context, semi-structured in-depth interviews were conducted with 11 participants from Old Mardin to New City, representing different ages, genders, ethnicities and religious identities. Participants were selected using purposive and snowball sampling techniques; interviews were conducted in September and October 2024. All interviews were audio-recorded with the explicit consent of the participants, transcribed into written texts, and conducted in a manner that meticulously adhered to ethical principles.

The data obtained in this study were analyzed using the thematic analysis method with MaxQDA Analytics Pro 2024 software. Both inductive and deductive approaches were adopted in the analysis process. Detailed examination of the interview transcripts revealed themes, such as spatial arrangement, daily life practices, forms of encounter, trust, belonging, alienation, social distance, and solidarity. These

themes were interpreted in relation to the theoretical framework of this study, and the reciprocal interaction between space and social relations was analyzed.

The findings revealed that in Old Mardin, neighborhood relations are strong, continuous, and central to daily life, directly related to spatial arrangement. Narrow streets, courtyards, and common areas allowed for frequent encounters and face-to-face interactions. Participants stated that neighborhood relations in Old Mardin are based on trust, and mutual assistance and solidarity have become an ordinary part of daily life. The ability to leave doors open, children playing in the streets, and neighbors supporting each other in need are closely related to the visibility and encounter opportunities offered by the space.

In Yenişehir, however, neighborhood relationships were observed to be more limited, superficial, and discontinuous. Apartment living makes individuals' living spaces more closed off; reducing the frequency of encounters and the depth of interaction between neighbors. Participants stated that in Yenişehir, neighborhood relationships mostly remained at the level of greetings, and feelings of trust and belonging were weakened, resulting in a more pronounced social distance formed between individuals. The limited availability of shared spaces and the emphasis on individual life caused neighborhood relationships to disappear from daily life.

The daily life practices of women, in particular, provided an important analytical window into understanding the relationship between space and neighborhood. In Old Mardin, courtyards functioned as both production and socialization areas where practices, such as cooking, sharing, childcare, and conversation, are carried out. These spaces were among the fundamental elements that ensure the continuity of neighborhood relationships. In Yenişehir, however, the limited availability of such spatial opportunities narrowed the daily interaction areas of women, contributing to the weakening of neighborhood relationships.

In conclusion, the findings suggest that spatial transformation has a decisive impact on neighborhood relationships. The transition from Old Mardin to New Mardin has a profound impact on individuals' daily life practices, forms of social interaction, perceptions of trust, and feelings of belonging. It is shown that space plays a constitutive role in the construction of social relations; however, modern urbanization and apartment building processes make these relations more fragile and limited. Nevertheless, neighborhood relations do not entirely disappear; they continue to exist in new forms, adapting to changing spatial and social conditions. This study makes a unique contribution to the literature of urban sociology and spatial studies by empirically discussing Lefebvre's approach to the social production of space through the culturally distinct city of Mardin. It adds depth to the limited

number of qualitative studies that address neighborhood relations in the context of spatial transformation in Türkiye. It makes visible the relationality between space, daily life, and social relations from a comparative perspective. This study provides a strong, critical, and comparative contribution from a local context to the discussions on space and social relations conducted in the literature.

Kaynakça

- Akın, M. H. (2014). Bir toplumsallaşma aracı olarak komşu. A. Koyuncu (Ed.), *Komşuluk kültürü* (s. 73-87). Hece Yayınları.
- Alioğlu, F. (1989). *Geleneksel Mardin şehir dokusu ve evleri üzerine bir deneme* [Yayınlanmamış doktora tezi]. İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Alver, K. (2013). Komşu kimdir. *Sosyoloji Divanı*, 2, 23-36.
- Aydemir, M. A. (2014). Komşuluk ve sosyal sermaye. A. Koyuncu (Ed.), *Komşuluk kültürü* (s. 149-166). Hece Yayınları.
- Aydın, M. (2013). Dramdan ütopyaya komşuluğun dönüşümü. *Sosyoloji Divanı*, 2, 37-54.
- Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu. (1991). *Türk Aile Ansiklopedisi*. 20 Mart tarihinde <https://ekutuphane.aile.gov.tr/>. adresinden alınmıştır.
- Bekleyen, A., Dalkılıç, N. & Özen, N. (2015). Geleneksel Mardin evi'nin mekânsal ve ısısal konfor özellikleri. *TÜBAV Bilim Dergisi*, 7(4), 28-44. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tubav/issue/21537/231000>.
- Berger, P. & Luckmann, T. (2008). *Gerçekliğin sosyal inşası*. V. S. Öğütle (Çev.), Paradigma Yayıncılık.
- Büyüktosunoğlu Yaylalı, T. (2022). *Sosyal mesafe: Gündelik hayatta yakınlık ve uzaklık deneyimleri*. DBY Yayınları.
- Can, İ. (2019). Güveni nasıl tanımlayabiliriz? Ya da sosyal bilimlerin konusu olarak güven. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 41, 46-59. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/susbed/issue/61822/924962>.
- Canatan, K. & Pazarbaşı, İ. (2016). Ortadoğu toplumlarında komşuluk ilişkileri ve komşuya güven düzeyi: Sosyolojik bir yaklaşım. *İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(8-9), 33-63. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/izusbd/issue/54076/729940>.
- Cansever, T. (1994). *Ev ve şehir*. İnsan Yayınları.
- Creswell, J. W. (2013). *Nitel araştırma yöntemleri*. M. Bütün & S. B. Demir (Çev.), Siyasal Kitabevi.
- Creswell, J. W. (2017). *Araştırma deseni*. S. B. Demir (Çev.), Eğiten Kitap.
- De Certeau, M., Giard, L. ve Mayol, P. (2009). *Gündelik hayatın keşfi II*. Ç. Eroğlu & E. Ataçay (Çev.), Dost Kitabevi Yayınları.
- Erdoğan, E. & Semerci, P. U. (2021). *Toplumsal araştırma yöntemleri için bir rehber*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erkınay, H. K. (2012). Dillerin birlikteliği ve çok dillilik: Mardin örneği. *Genç akademisyenlerin perspektifinden birlikte yaşama* (s. 121-141). DA Yayıncılık.
- Furedi, F. (2001). *Korku kültürü*. B. Yıldırım (Çev.), Ayrıntı Yayınları.
- Güneş, Ö. F. (2016). Bir mitolojik "yapı": "Mardin evi"nde mahremiyet. *Sosyoloji Divanı*, 7, 23-37.
- Işık, G. & Güneş, M. (2015). Çok kültürlülüğün mirasını geleceğe taşımak: Mardin örneği. *TÜCAUM VIII. Coğrafya Sempozyumu*, 449-462.
- Koyuncu, A. (2013). Gündelik hayatta komşuluk. *Sosyoloji Divanı*, 2, 9-21.

- Küçük, M. (2013). Aidiyetin mekânı: Mardin’de kimlik ve mekânın değişimi. *İdealkent*, 4(9), 114-137. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/idealkent/issue/36682/417576>.
- Lefebvre, H. (2007). *Modern dünyada gündelik hayat*. I. Gürbüz (Çev.), Metis Yayınları.
- Lefebvre, H. (2010). *Gündelik hayatın eleştirisi II*. I. Ergüden (Çev.), Sel Yayıncılık.
- Lefebvre, H. (2014). *Mekânın üretimi*. I. Ergüden (Çev.), Sel Yayıncılık.
- Manioğlu, G. (2007). Geleneksel mimaride iklimle uyumlu binalar Mardin’de bir öğrenci atölyesi. *Teskon*, 79-92.
- Mardin Büyükşehir Belediyesi. (2021). *Artuklu Alan Yönetim Planı 2022-2026*. <https://kvmgm.ktb.gov.tr/Eklenti/100706,uyup---artuklu-yonetim-planipdf.pdf?0>.
- Özbek, H. (2004). *Gelenekselden türeyen çağdaş Mardin konut yerleşimi* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Özçoşar, İ. (2013). Şehir ve cemaat: Mardin Süryanileri ya da Süryanilerin Mardin’i. *İdealkent*, 4(9), 74-93. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/idealkent/issue/36682/417574>.
- Özensel, E. (2014). Homojenleştirme ve ötekileştirme sürecinden ötekini kabul etmeye. *Sosyoloji Divanı*, 4, 149-166.
- Sarı, E. (2010). *Kültür, kimlik, politika Mardin’de kültürlerarasılık*. İletişim Yayınları.
- Scheurmann, E. (2014). *Göğü delen adam*. L. Tayla (Çev.), Ayrıntı Yayınları.
- Tekindal, M. & Uğuz Arsu, Ş. (2020). Nitel araştırma yöntemi olarak fenomenolojik yaklaşımın kapsamı ve sürecine yönelik bir derleme. *Ufuk Ötesi Bilim Dergisi*, 20(1), 153-172.
- Tönnies, F. (2019). *Cemaat ve cemiyet*. E. Güler (Çev.), Vakıfbank Kültür Yayınları.
- Uyanık, N. (2024). Ütopik metinlerdeki şehir kavramı bağlamında Mardin-Yenişehir üzerine güncel bir değerlendirme. *International Journal of Mardin Studies*, 5(2), 104-125. <https://doi.org/10.63046/ijms.1537998>.